

Фундація та Імперія
Айзек Азімов

Фундація #2

Керуючись настановами батька-засновника, легендарного психоісторика Гарі Селдона, та використовуючи переваги науки й технологій, Фундація подолала жадібність і варварство сусідніх войовничих планет. Але тепер вона мусить протистояти Імперії, що навіть у передсмертній агонії досі наймогутніша в усій Галактиці. Коли амбітний генерал, який вирішив відновити велич Імперії, спрямовує грізний флот на Фундацію, єдиною надією маленької планети науковців залишаються пророцтва Гарі Селдона.

Айзек Азімов

Фундація та Імперія

© Estate of Isaac Azimov, 1952, 1980

© Hemiro Ltd, видання українською мовою, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад та художнє оформлення, 2017

* * *

Пам'яті мого батька (1896?1969)

Пролог

Галактична Імперія занепадала.

Це була колосальна імперія, що простягалася від краю до краю могутньої мультиспіралі під назвою Чумацький Шлях. Її занепад теж був колосальним і тривалим.

Вона занепадала протягом багатьох століть, перш ніж певна людина виявила цей процес. Це був чоловік на ім'я Гарі Селдон – єдине втілення творчих зусиль серед поступового занепаду. Він розробив та довів до найвищого рівня науку психоісторію.

Психоісторія вивчала проблеми, пов'язані не з людиною, а з масами. Це була наука про натовпи, про мільярдні натовпи. Вона могла передбачити реакції на подразники з такою ж точністю, як наука менших масштабів спрогнозувати рикошет більярдної кулі. Реакцію однієї людини можна передбачити і без відомих математиків; реакція мільярду людей – це вже щось зовсім інше.

Гарі Селдон розрахував соціальні та економічні тенденції того часу, спостерігаючи за кривими графіків, і передбачив невпинний та дедалі швидший занепад цивілізації і перерву тривалістю у тридцять тисяч років, потрібну для того, щоб із руїн могла постати нова Імперія.

Було вже занадто пізно, щоб спинити цей занепад, але ще можна було скоротити період варварства. Селдон заклав «на протилежних кінцях Галактики» дві Фундації, а їхнє розташування було спроектовано так, щоб за короткий проміжок у тисячу років події сплели та об'єднали їх, змусивши створити більш сильну, тривалу та милосердну Другу Імперію.

У книжці «Фундація» розповідається історія однієї із цих Фундацій у перші два століття її існування.

Вона починалася з поселення науковців-фізиків на Термінусі – планеті, що перебуває наприкінці одного зі спіральних рукавів Галактики. Відокремлені від безладу Імперії, вони працювали укладачами універсального компендіуму знань, «Галактичної енциклопедії», не знаючи про свою серйознішу роль, передбачену для них вже померлим Селдоном.

Коли Імперія загинула, віддалені регіони прибрали до рук незалежні «королі». Вони стали загрозою для Фундації. Однак, зіштовхуючи цих дрібних правителів між собою, Фундації під керівництвом Сальвора Гардіна вдавалося зберігати хитку незалежність. Чи не єдині, хто володів ядерною енергетикою серед світів, що вже втратили свій науковий потенціал та повернулися до нафти й вугілля, вони навіть спромоглися домогтися панування. Фундація стала «релігійним центром» для сусідніх королівств.

Поступово Фундація створила торговельну економіку, тоді як укладання «Енциклопедії» відсунулося на другий план. Продаючи ядерні пристрої, настільки компактні, що Імперія не змогла б їх відтворити навіть у період свого розквіту, торговці Фундації проходили сотні світлових років через Периферію.

За часів Гобера Меллоу, першого Короля Торгівлі Фундації, були створені методи економічної війни – настільки успішні, що вдалося перемогти Корелліанську Республіку, незважаючи на те, що вона отримувала допомогу від однієї з віддалених провінцій залишків Імперії.

За двісті років Фундація стала наймогутнішою державою в Галактиці, за винятком решток Імперії, яка була сконцентрована у внутрішній третині Чумацького Шляху і досі контролювала три чверті населення та багатств Всесвіту.

Здавалося неминучим, що наступна загроза, з якою матиме справу Фундація, – це останній удар вмираючої Імперії.

Шлях для битви між Фундацією та Імперією має бути звільнений.

БЕЛ РІОС – ...Протягом своєї відносно короткої кар'єри Ріос заслужив звання «Останній з імперців» не дарма. Дослідження його кампаній свідчать, що завдяки своїм стратегічним здібностям він дорівнював до П'юріфоя[1 – Імовірно, автор проводить паралелі з Джоном П'юріфоем (1907?1955) – американським дипломатом, що був послом у Греції, Гватемалі та Таїланді у першій половині 1950-х років. Під час роботи у Греції та Гватемалі досяг успіхів у боротьбі з впливом комуністів (в останній країні допоміг здійснити державний заколот). (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)], а в умінні маніпулювати людьми – перевершував його. Те, що він народився у період занепаду Імперії, стало на заваді його прагненню зрівнятися з досягненнями П'юріфоя як завойовника. Однак він мав такий шанс, коли став першим з імперських генералів, що кинув виклик Фундації...

Галактична енциклопедія[2 – Усі цитати з «Галактичної енциклопедії» взяті з дозволу видавців з її 116-го видання, опублікованого 1020 р. е.ф. видавництвом «Encyclopedia Galactica Publishing Co» (Термінус) з дозволу видавців. (Прим. авт.)]

1. У пошуках чарівників

Бел Ріос подорожував без охорони, що аж ніяк не відповідало вимогам двірського етикету до командувача флоту, який стояв у все ще похмурій зоряній системі на кордоні Галактичної Імперії.

Але Бел Ріос був молодим та енергійним – доволі енергійним, щоби стриманий та розважливий двір вислав його майже на край Всесвіту, – і до того ж достатньо допитливим. Завдяки саме цій своїй рисі він був заінтригований дивними та неймовірними розповідями, що химерно поширювали сотні людей і про які чували тисячі. Інші ж дві якості привертали можливість військової пригоди. Ця комбінація і взяла над ним гору.

Він виліз зі старомодної наземної автівки, яку десь був конфіскував, і підійшов до занедбаного маєтку, що становив мету його подорожі. Трохи почекав. Фотоелемент, що сканував вхід, ще працював, але двері відчинили вручну.

Бел Ріос усміхнувся старому.

– Я – Ріос...

– Я упізнав вас, – старий непривітно глянув на нього, не виявивши ані найменшого здивування. – У якій ви справі?

Бел Ріос відступив на крок на знак послуху.

– У справі миру. Якщо ви Дуцем Барр, прошу вас про розмову.

Дуцем Барр став збоку, і всередині засвітилися стіни. Генерал увійшов до будинку, де було світло, ніби вдень.

Він торкнувся стін кабінету, а потім подивився на свої пучки.

– У вас і таке є на Сивенні?

Барр скупно усміхнувся.

– Думаю, що не скрізь. Я намагаюся ремонтувати самотужки все, що зможу. Мушу вибачитися за те, що вам довелося чекати біля дверей. Автоматичний пристрій фіксує відвідувача, але вже не відчиняє двері.

– Не вдалося полагодити? – у голосі генерала чулося ледь помітне глузування.

– Деталей вже ніде не дістанеш. Сідайте, сер. Вип’єте чаю?

– На Сивенні? Мій любий пане, не випити тут чаю – це кинути виклик суспільним звичаям.

Старий патрицій безгучно позадкував, повільно вклонившись, – звичай, що належав до церемоніальної спадщини, залишеної аристократією кращих часів минулого століття.

Ріос глянув услід господарю і відчув, що його завчена світськість трохи похитнулася. Його освіта та досвід були суто військовими. Хай як банально це виглядало, він безліч разів дивився смерті в очі; але це була смерть звичного і матеріального характеру. Отже, не мало дивувати, що славетний лев Двадцятого Флоту раптом відчув себе непевно у затхлій атмосфері старовинної кімнати.

Генерал побачив маленькі темні коробки кольору слонової кістки, вишикувані на полицях, – імовірно, книжки. Їхні заголовки були йому незнайомі. Він здогадався, що велика конструкція в іншому кінці кімнати – це приймач, який за потреби перетворював книжки на звукове кіно. Він ніколи не бачив цей процес, але чув про нього. Колись йому розповідали, що у золоту добу, коли Імперія охоплювала усю Галактику, у кожних дев’яти будинках із десяти були такі приймачі і такі ряди книжок.

Але тепер за її кордонами потрібно було наглядати, а книжками цікавилися лише старі. Та й загалом, половина історій про старі часи – це вигадка. Більше, ніж половина.

Принесли чай, і Ріос усівся. Дуцем Барр підняв свою чашку.

– Ваше здоров’я.

– Дякую. І ваше.

Дуцем Барр неквапливо сказав:

– Кажуть, що ви молодий. Скільки вам, тридцять п’ять?

– Майже вгадали. Тридцять чотири.

– Тоді, – сказав Барр, м’яко наголошуючи на цьому, – краще буде, якщо я відразу вас попереджу, що не володію жодними любовними чарами, настоянками чи приворотним зіллям. І жодним чином не здатен вплинути на прихильність молоді леді, яка могла вам сподобатися.

– Мені не потрібні жодні штучні добавки на зразок цих, сер. – У голосі генерала чулися зарозумілість та веселощі. – А що, до вас часто звертаються з такими проханнями?

– Достатньо часто. На жаль, недосвідчена публіка зазвичай плутає науку із чаклунством, а особисте життя, схоже, видається їм таким, що найбільше потребує втручання магічного ремесла.

– Як на мене, це природно. Але я з ними не згоден. У мене наука асоціюється лише з відповідями на складні запитання.

Сивеннець похмуро відповів:

– Можливо ви так само помиляєтеся, як і вони!

– Може й так. А може й ні. – Генерал поставив свою чашку у конусоподібний футляр, і вона наповнилася. Він укинув туди запропоновану ароматичну капсулу. Тихенько булькнувши, вона впала на дно. – А скажіть мені, патріцію, хто ж тоді чарівники? Справжні чаклуни?

Барр, здавалося, здивувався, почувши це застаріле слово. І сказав:

– Немає жодних чарівників.

– Але ж люди про них говорять. По всій Сивенні ширяться байки про них. Навколо них виникають цілі культу. Є якийсь дивний зв'язок між цим і тими вашими земляками, які мріють про старі часи і верзуть усілякі нісенітниці про давнину та про те, що вони називають свободою і самостійністю. Зрештою, це може стати загрозою для держави.

Старий похитав головою.

– Навіщо ви мене про це питаєте? Ви відчули загрозу маленького бунту зі мною на чолі?

Ріос стеновав плечима.

– Ні, аж ніяк. Хоча це не така вже й безглузда думка. Ваш батько колись був вигнанцем, а ви самі – шовіністом та патріотом. Із мого боку не дуже ввічливо про це нагадувати, проте від мене вимагають цього обставини справи. Але чи існує зараз якась змова? Бо я маю сумнів. За останні три покоління із Сивенни вибили саму думку про це.

Старий насилу відповів:

– Як господар, теж буду не дуже делікатним. Нагадаю вам, що колись намісник був про бездушних сивенців такої самої думки, як і ви. За наказом цього намісника мій батько став жебраком-втікачем, брати – мучениками, а сестра вчинила самогубство. Але цей намісник потім вмер жахливою смертю від рук тих самих по-рабськи покірних сивенців.

– О так, тут ви майже зачепили те, про що я хотів сказати. Вже три роки, як загадкова смерть цього намісника не є для мене загадкою. В його особистій охороні служив один молодий солдат, що повадився доволі цікаво. Цим солдатом були ви, але гадаю, немає потреби наводити подробиці.

Барр залишився незворушним.

– Немає. Що ви пропонуєте?

– Щоб ви відповіли на мої запитання.

– Тільки без погроз. Я вже достатньо старий, щоб життя означало для мене надто багато.

– Мій дорогий сер, зараз важкі часи, – багатозначно сказав Ріос, – а ви маєте дітей та друзів. Маєте країну, заради якої ви у минулому урочисто виголошували промови про любов та відчайдушність. Заспокойтеся, якщо мені

й треба буде застосувати проти вас силу, то не задля такого безглуздя, як ваша смерть.

Барр холодно спитав:

- Чого ви хочете?

Ріос заговорив, тримаючи в руці порожню чашку:

- Послухайте мене, патрицію. Зараз такі часи, коли найуспішніші солдати - це ті, які проводять урочисті шикуння у святкові дні біля імператорського палацу і супроводжують блискучі прогулянкові кораблі, що допроваджують його імператорську величність на літні планети. Я... невдаха. Я є невдахою у тридцять чотири роки, і залишатимуся ним далі. Бо, як бачите, я люблю битися.

Ось чому мене послали сюди. Я занадто неспокійний для двору. Я вибиваюся з їхнього етикету. Я викликаю роздратування в модників та королівських адміралів, але маю хист керувати людьми та кораблями, тому мене не легко позбутися. Тож Сивенна для мене є певним заміником. Це прикордонний світ, бунтівна та безплідна провінція. Вона розташована далеко - достатньо далеко, щоб задовольнити всіх.

І тому я байдикую. Тут немає бунтів, які потрібно придушувати, і прикордонні намісники наразі не повстають, принаймні відтоді, як славної пам'яті покійний батько його імператорської величності покарав Маунтеля Парамея, щоб іншим була наука.

- Сильний Імператор, - пробурмотів Барр.

- Так, і нам таких потрібно більше. Він мій господар, затямте це. Пам'ятайте, що я дбаю про його інтереси.

Барр безтурботно стенив плечима.

- Але як це стосується нашої розмови?

- Я продемонструю вам це двома словами. Чарівники, про яких я згадував, приходили здалеку, де мало зірок...

- Де мало зірок, - процитував Барр, - а між ними тече холодний космос.

- Це поезія? - насупився Ріос. Вірші видалися йому недоречними цієї миті. - Так чи так, вони з Периферії - з єдиного місця, де я можу вільно битися за славу Імператора.

- І в такий спосіб служити інтересам його імператорської величності і задовольнити власне прагнення узяти до рук зброю.

- Саме так. Але я повинен знати, з ким битимуся. І тут ви можете мені допомогти.

- Чому ви так вирішили?

Ріос неквапом їв тістечко.

- Бо протягом трьох років я відстежував кожен поголос, кожен міф, кожную дрібничку, що стосується чарівників. І з усього архіву інформації, який я зібрав, є лише два окремі факти, що узгоджуються між собою, а отже, є достеменними. Перший - це те, що чарівники приходять з краю Галактики, що

навпроти Сивенни. Другий – що ваш батько якось зустрів
щонайсправжнісінького чарівника і розмовляв із ним.

Старий сивеннець дивився на нього незмигтно, і Ріос продовжив:

– Вам краще розповісти мені все, що знаєте...

Барр задумливо відповів:

– Було би цікаво розповісти вам деякі речі. Це буде мій власний
психоісторичний експеримент.

– Який експеримент?

– Психоісторичний. – На обличчі старого з'явилася неприємна посмішка.
Потім він рішуче додав: – Краще випийте ще чаю. Розмова буде довгою.

Він вмотивувався на м'яких подушках крісла. Світло від стін набуло відтінків
рожевого та кольору слонової кістки, і навіть дещо злагіднило суворий
профіль солдата.

Дуцем Барр почав:

– Мої знання – це результат двох принагідних факторів: я є сином свого
батька і уродженцем цієї країни. Все почалося понад сорок років тому,
невдовзі після великої різанини, коли мій батько був вигнанцем у лісах на
півдні, а я – стрільцем в особистому флоті намісника. Це, до речі, той
самий намісник, який наказав вчинити цю різанину, а згодом помер такою
страхотливою смертю.

Барр похмуро усміхнувся і продовжив:

– Мій батько був патрицієм Імперії та сенатором Сивенни. Його звали Онум
Барр.

Ріос нетерпляче втрутився:

– Я дуже добре знаю обставини його вигнання. Можете не вдаватися у
подробиці.

Сивеннець проігнорував його слова і продовжив:

– Під час вигнання до нього прийшов мандрівник, купець із краю Галактики.
Це був молодий чоловік, який говорив із дивним акцентом, нічого не знав
про недавню історію Імперії і мав власне силове поле.

– Власне силове поле? – пильно глянув на нього Ріос. – Ви говорите
дивовижні речі. Наскільки потужним має бути генератор, щоб він міг
ущільнити поле до розмірів однієї людини? О Велика Галактико, та невже
він возив із собою п'ятдесят тисяч міріатонн ядерного палива у маленькому
візочку?

Барр тихо сказав:

– Це і є один із тих чарівників, про яких ви чуєте поголоси, історії та
міфи. Цю славу нелегко заслужити. У нього не було із собою жодного
генератора, який можна було би побачити, але й найважча зброя, яку ви
здатні тримати в руках, не пробилася це поле.

– Оце вся історія? То, може, ці чарівники постали з пустих балачок
старого діда, виснаженого хворобами та засланням?

- Розповіді про чарівників поширювалися ще до мого батька, сер. А докази існують серйозні. Залишивши батька, цей купець, якого люди звуть чарівником, відвідав техніка у місті, дорогу до якого йому показав мій батько, і там залишив генератор того самого силового поля. Цей генератор батько забрав собі, коли повернувся з вигнання після страти кривавого намісника. Знадобилося багато часу, щоб його знайти... Цей генератор висить на стіні позаду вас, сер. Він не працює. Він працював лише перші два дні; але якщо ви глянете на нього, то зрозумієте, що ніхто в Імперії не проектував нічого подібного.

Бел Ріос простягнув руку до пояса з металевого ланцюга, що висів на вигнутій стіні. Коли він торкнувся його і порушив крихітне силове поле, що тримало пояс на стіні, почувся тихий виляск. Увагу Ріоса привернув еліпсоїд на верхівці ланцюга. Він був завбільшки з волосський горіх.

- Це... - сказав Ріос.

- ...Був генератор, - докинув Барр, - але був. Тепер ми вже не здогадаємося, як він працює. Субелектронне дослідження засвідчило, що він був злитий як один шматок металу. І навіть найретельнішого дослідження дифракційних схем недостатньо, щоб розрізнити окремі частини, що існували до злиття.

- Тоді ваш доказ - це самі порожні слова, що не мають жодного конкретного підтвердження.

Барр знизав плечима.

- Ви вимагали в мене інформацію, погрожуючи силою. Якщо ви вирішили поставитися до неї скептично, то що мені до цього? Ви хочете, щоб я нічого не розповідав?

- Кажіть далі! - гостро сказав генерал.

- Після смерті батька я продовжив його дослідження, а ще посприяло те, про що я згадував - Гарі Селдон знав про Сивенну.

- А хто такий Гарі Селдон?

- То був науковець за часів Імператора Далубена IV. Він був психоісториком - останнім і найвидатнішим із них усіх. Якось він навідався у Сивенну, коли вона була великим центром торгівлі і мала розвинуті мистецтво та науку.

- Гм, - кисло пробурмотів Ріос, - цікаво, чи є хоч одна занепала планета, де не розповідали б, що у старі часи тут було безмежне багатство?

- Я кажу про часи, які були два століття тому, коли Імператор ще правив навіть найвіддаленішими зірками. Коли Сивенна ще була внутрішнім світом, а не напівварварською прикордонною провінцією. У ті часи Селдон передбачив занепад Імперії і, зрештою, варваризацію всієї Галактики.

Ріос раптом засміявся.

- Що передбачив? Виходить, його передбачення неправдиві, шановний вчений. Гадаю, ви саме так себе називаєте. Та зараз Імперія є могутнішою, ніж тисячу років тому. Ваші старечі очі втомилися від похмурого кордону. Навідайтеся якимось до внутрішніх світів, поцікавтеся, як вирує життя у центрі.

Старий понуро похитав головою.

– Зв'язки обриваються спочатку на околицях. Має минути певний час, перш ніж занепад досягне центру. А помітний, очевидний для всіх розпад настане приблизно через п'ятнадцять століть.

– Отже, цей Селдон передбачив, що в усій Галактиці запанує варварство, – добродушно сказав Піос. – І що буде тоді, га?

– Тому він заснував дві Фундації на протилежних кінцях Галактики – Фундації з найкращих, наймолодших та найсильніших, щоб вони розмножувалися, зростали та розвивалися. Він ретельно обирав планети, де їх можна розмістити; так само, як і час та оточення. Все було влаштовано так, щоб у майбутньому за незмінними психоісторичними розрахунками відбулася їхня рання ізоляція від основного тіла Імперії і їхнє поступове перетворення на зародки Другої Галактичної Імперії, а неминучий період варварського міжчарів'я скоротився з тридцяти тисяч років лише до однієї тисячі.

– І звідки ви про все це довідалися? Схоже, ви знаєте все до найменших дрібниць.

– Не знаю й ніколи не знав, – стримано відповів патрицій. – Усе це, докладаючи чималих зусиль, по крихті зібрав мій батько і трохи доповнив я сам. Основа цієї історії дещо непереконлива і надбудова була вигадана, щоб заповнити величезні прогалини. Але я переконаний, що по суті все достеменно.

– Вас легко переконати.

– Хіба? На це пішло сорок років досліджень.

– Гм. Я міг би вирішити це питання за сорок днів. Справді, мені слід це зробити. Тільки інакшим чином.

– І як ви це зробите?

– Дуже просто. Стану мандрівником, знайду цю Фундацію, про яку ви кажете, і побачу її на власні очі. Кажете, що їх дві?

– Записи свідчать про дві. Знайдені докази підтверджують існування лише однієї, що цілком зрозуміло, бо друга перебуває на іншому кінці довгої осі Галактики.

– Ну що ж, відвідаємо найближчу. – Генерал підвівся, поправляючи ремінь.

– Ви знаєте, куди летіти? – спитав Барр.

– Орієнтовно. У записах колишнього намісника, того, якого ви успішно вбили, є підозрілі розповіді про далеких варварів. Насправді він видав одну зі своїх дочок заміж за варварського принца. Я розшукаю шлях.

Він простягнув руку.

– Дякую вам за гостинність.

Дуцем Барр торкнувся його руки самими пальцями і церемонно вклонився.

– Ваш візит був для мене великою честю.

– Що ж стосується інформації, яку ви мені дали, – продовжив Бел Ріос, – я помірю, як вам віддячити, коли повернуся...

Дуцем Барр покірно провів гостя до дверей і тихо сказав услід наземній автівці, що вже рушила:

– Якщо повернетесь...

2. Чарівники

ФУНДАЦІЯ – ...Через сорок років після розширення на Фундацію чигала загроза з боку Ріоса. Легендарні часи Гардіна та Меллоу минули, а разом із ними – і певна сміливість та рішучість...

Галактична енциклопедія

У кімнаті, розташованій у такому місці, куди не міг потрапити ніхто сторонній, було четверо чоловіків. Вони обмінялися швидкими позирками, а потім повсідалися навколо столу, що стояв між ними. На ньому стояли чотири пляшки і стільки ж повних склянок, але ніхто їх не чіпав.

Потім чоловік, який сидів найближче до дверей, простягнув руку і почав стукати пальцями по столу, вибиваючи повільний безглуздий ритм.

Він сказав:

– То що, так і будете сидіти й вагатися? Чи не все одно, хто перший говоритиме?

– Тоді кажи ти, – сказав здоровезний чолов'яга, який сидів навпроти, – ти той, кого це має турбувати найбільше.

Сеннетт Форелл безгучно захихотів.

– Це тому, що ви думаєте, ніби я найбагатший. Ну... або очікуєте від мене, що я продовжу, оскільки вже почав. Гадаю, ви не забули, що саме мій Торговий Флот захопив їхній розвідувальний корабель.

– У вас найкращий флот, – сказав третій, – і найкращі пілоти, тобто це означає, що ви найбагатший. Це був страшний ризик, і для когось із нас він міг бути ще більшим.

Сеннетт Форелл знову пирхнув.

– Вміння ризикувати я успадкував від свого батька. Зрештою, вирішальним в управлінні ризиком є те, що його виправдовує. І якщо вже мова про це, зверніть увагу на той факт, що ворожий корабель був ізольований та захоплений без втрат для нас і до того, як встиг попередити інших.

Про те, що цей Форелл був далеким родичем покійного великого Гобера Меллоу, знали в усій Фундації. Так само спокійно ставилися до того, що він був позашлюбним сином Меллоу.

Четвертий чоловік крадькома кліпав очима. З його тонких губ виповзли слова:

- У нас немає приводів для тріумфу через це захоплення маленьких кораблів. Швидше за все, воно тільки розгніває цього молодика.

- Гадаєте, йому потрібні приводи? - зневажливо докинув Форелл.

- Саме так. А цей випадок може заощадити йому час на пошук таких приводів. - Четвертий чоловік говорив повільно: - Гобер Меллоу діяв інакше. І Сальвор Гардін теж. Вони не перешкоджали іншим ставати на непевний шлях насильства, а самі в цей час маневрували впевнено і спокійно.

Форелл знизав плечима.

- Цей корабель довів свою цінність. Нас привабила його дешевизна, і ми продали його з прибутком для себе. - У його словах лунало задоволення вродженого торгівця. Він продовжив: - Цей молодик - зі старої Імперії.

- Ми це знали, - роздратовано сказав здоровезний чоловік.

- Ми це підозрювали, - м'яко виправив його Форелл. - Якщо людина прилітає до нас із кораблями й багатством, пропонує дружити й торгувати, єдина розумна рада - не налаштовувати її проти себе, доки ми не впевнимось, що це маскування під личиною прибутку - несправжнє. А от тепер..

У голосі третього чоловіка почулося ледь відчутне скиглення:

- Ми могли би бути ще обережнішими. Варто спочатку все з'ясувати. З'ясувати, перш ніж дозволити йому піти. Це було б по-справжньому мудро.

- Завершимо цю дискусію, - сказав Форелл і махнув рукою.

- Уряд занадто м'який, - сказав третій чоловік. - Мер - ідіот.

Четвертий чоловік глянув на інших трьох і витягнув із рота недопалок. Він недбало кинув його в отвір праворуч, де той зник, зі слабким спалахом розлетівшись на шматочки.

Він із сарказмом сказав:

- Я вірю, що джентльмен, який говорив переді мною, говорив так лише за звичкою. Тут ми можемо собі дозволити нагадати, що уряд - це ми.

Усі забурмотіли, погоджуючись із ним.

Четвертий чоловік утупився своїми маленькими очима в стіл.

- Тому обличчю урядову політику у спокої. Цей молодик... цей чужинець, міг бути потенційним покупцем. Бувало й таке. Всі трое з вас намагалися порозумітися з ним і вмовити укласти контракт на продаж товарів. У нас була угода - джентльменська угода - не робити цього, але ви намагалися.

- І ви теж, - огризнувся другий чоловік.

- Знаю, - спокійно відповів четвертий.

- Тому забудьмо про те, що нам слід було робити раніше, - нетерпляче урвав їх Форелл, - і подумаймо, як бути зараз. Навіть тоді, якби ми ув'язнили його чи вбили, до чого б це призвело? Ми навіть зараз не впевнені у його намірах, а якщо й подумати про найгірший варіант, ми не змогли би знищити Імперію, позбавивши життя одну людину. Можливо, десь чатував імперський флот, який рушив би на нас, якби той не повернувся.

– Справді, – погодився четвертий. – А тепер скажіть, що ви маєте із захопленого корабля? Я занадто старий для цих теревенів.

– Для цього вистачить кількох слів, – похмуро відповів Форелл. – Він імперський генерал або щось подібне. Це молодий чоловік, який довів свій талант полководця – так мені сказали – і є кумиром для своїх людей. У нього доволі романтична кар’єра. Історії, які вони про нього розповідають, без сумніву, наполовину вигадані, але навіть це робить його людиною, гідною захоплення.

– Що за «вони»? – вимогливо запитав другий.

– Екіпаж захопленого корабля. Слухайте, в мене є усі їхні свідчення, записані на мікроплівку і сховані у безпечному місці. Пізніше, якщо захочете, можете подивитися. Або й самі поговоріть із цими людьми, якщо вважаєте за потрібне.

– Як ви це з них витягли? Звідки знаєте, що вони кажуть правду?

Форелл насупився.

– Я був з ними не надто чемний, любий сер. Я бив їх, вгатив у них наркотики і немилосердно використовував зонд. Вони заговорили. Можете їм вірити.

– За старих часів, – раптом незрозуміло до чого сказав третій, – використовували б суто психологічні методи. Безболісні, самі розумієте, але дуже точні. Жодних шансів на обман.

– Ну, за старих часів багато чого було, – сухо сказав Форелл. – Однак тепер – нові часи.

– Але, – сказав четвертий, – що ж він тут хоче, цей генерал, цей романтичний диво-чоловік? – у його голосі відчувалася осоружна впертість.

Форелл гостро глянув на нього.

– Гадаєте, він розкриває своїй команді подробиці державної політики? Вони нічого не знають. Будьте певні, з них нічого витягнути не вдалося, а я намагався, присягаюся Галактикою.

– І це змушує нас...

– Певна річ, це змушує нас робити власні висновки. – Пальці Форелла знову тихо застукотіли по столу. – Цей молодий чоловік є військовим лідером Імперії, однак він вдавав із себе якогось князька з розсіяних зірок у закутку Периферії. Вже один цей факт мав би переконати нас, що його справжні мотиви не принесли б йому жодної користі, якби ми про них дізналися. Поедняйте природу його професії з тим фактом, що Імперія вже субсидювала один напад на нас за часів мого батька, і перспективи вимальовуються загрозливі. Той перший напад не вдався. Сумніваюся, що Імперія має нас за це любити.

– Але те, що ви знайшли, – обережно спитав четвертий, – не дозволяє сказати це напевно? Ви нічого не приховуєте?

Форелл спокійно відповів:

– Я не можу нічого приховувати. З цієї миті про ділову конкуренцію не може бути й мови. Нам вже нав’язали єдність.

- Патріотизм? - насмішувато пропищав третій.

- До дідька патріотизм, - спокійно відповів Форелл. - Ви думаєте, я віддам хоч дві хмарки атомного сйива за майбутнє Другої Імперії? Чи ризикну бодай однією торговою місією, щоб полегшити її шлях? Але невже ви вважаєте, що вторгнення Імперії допоможе моему чи вашому бізнесу? Якщо Імперія переможе, сюди злетяться цілі зграї гайвороння, що жадатимуть скористатися плодами перемоги.

- І цими плодами будемо ми, - сухо додав четвертий.

Раптом заговорив другий чоловік, посунувшись на стільці так, що той аж рипнув під його вагою:

- Але до чого ці розмови? Імперія не може перемогти, чи не так? Є гарантія Селдона, що ми зрештою створимо Другу Імперію. Це лише інша криза. До цього їх було вже три.

- Так, інша криза! - розмірковував Форелл. - Але що стосується перших двох, був Сальвор Гардін, який вів нас; у третій - Гобер Меллоу. А тепер кого ми маємо?

Він похмуро глянув на інших і продовжив:

- Закони психоісторії Селдона, на які так зручно покладатися, ймовірно, мають одну важливу змінну величину - певну ініціативу з боку самого народу Фундації. Його закони допомагають тим, хто допомагає собі сам.

- Є й інше прислів'я, - сказав третій. - Час створює людину.

- Не можна покладатися лише на це, - пробурчав Форелл. - Отже, я вважаю, що треба діяти так. Якщо це четверта криза, то Селдон її передбачив. Якщо він її передбачив, то її можна подолати, а отже, має бути спосіб, як це зробити.

- Зараз Імперія сильніша за нас. І завжди такою була, але це перший раз, коли ми зіткнулися з небезпекою її прямого нападу, і тому її сила стає ще загрозливішою. Якщо її можна перемогти, то як і у попередніх кризах, це має бути інакший метод, аніж просте застосування сили. Ми мусимо виявити ахіллесову п'яту нашого ворога і завдати йому удару саме туди.

- І що ж це за ахіллесова п'ята? - спитав четвертий. - Ви прагнете висунути якусь теорію?

- Ні. Я ось до чого веду. Наші великі лідери в минулому завжди бачили слабкі місця ворогів і цілилися саме туди. Але зараз...

У його голосі прозвучала безпорадність, і якусь мить ніхто не наважувався докинути свій коментар.

Потім четвертий сказав:

- Нам потрібні шпигуни.

Форелл повернувся до нього.

- Слушно! Я не знаю, коли нападе Імперія. У нас може бути час.

- Гобер Меллоу сам літав до імперських володінь, - натякнув другий чоловік.

Але Форелл похитав головою.

– Насправді не зовсім так. Всі ми вже не юні і занепали на силах через цю бюрократію та адміністративні справи. Нам потрібна молодь.

– Незалежні торговці? – спитав четвертий.

Форелл кивнув і прошепотів:

– Якщо ми ще маємо час...

3. «Мертва рука»

Коли увійшов помічник, Бел Ріос покинув роздратовано міряти кроками кімнату і з надією глянув на нього:

– Є щось про «Зірочку»?

– Жодної звістки. Розвідувальна група обнищпорила весь космос, але прилади нічого не виявили. Командир Юм повідомив, що флот готовий негайно напасти й помститися за них.

Генерал похитав головою.

– Ні, не за патрульний корабель. Ще рано. Скажіть йому подвоїти... Зачекайте! Я напишу повідомлення. Зашифруєте і надішлете прихованим каналом.

Говорячи це, він черкнув текст на папірці і вручив офіцерові.

– Сивеннець ще не прибув?

– Ще ні.

– Добре, простежте, щоб його привели сюди, щойно він з'явиться.

Помічник рішуче віддав честь і пішов. Ріос знову почав кружляти кімнатою.

Коли двері відчинилися вдруге, на порозі стояв Дуцем Барр. Крокуючи за помічником, він повільно зайшов до яскравої кімнати, стелю якої прикрашала голографічна модель Галактики, у центрі якої стояв Бел Ріос у польовій формі.

– Добрий день, патрицію! – Генерал ногою посунув стілець і жестом наказав помічнику йти, додавши: – Ці двері мають залишатися зачиненими, доки я їх сам не відчиню.

Він стояв перед сивеннцем, розставивши ноги і закривши руки за спину, і балансував, повільно розгойдуючись на п'ятах.

А потім раптово додав:

– Патрицію, ви вірний підданий Імператора?

Барр, який досі байдуже мовчав, насупився й ухильно відповів:

- У мене немає жодних підстав любити імперську владу.
- Але ж це зовсім не означає, що ви стали б зрадником.
- Це так. Але не бути зрадником ще не означає мати намір стати активним помічником.
- Зазвичай це саме так. Але якщо ви відмовитеся допомогти нам у цій справі, - неквапливо сказав Ріос, - це буде вважатися зрадою і ставлення до вас буде відповідне.

Барр спохмурнів.

- Залиште ці словесні кийки для своїх підлеглих. Мені буде достатньо простої фрази про ваші бажання й потреби.

Ріос сів, схрестивши ноги.

- Барре, у нас була з вами дискусія півроку тому.
- Про ваших чарівників?
- Так. Ви пам'ятаєте, що я намірявся тоді зробити.

Барр кивнув. Його руки безсило лежали на колінах.

- Ви збиралися навідатися до їхніх кубел, і ці чотири місяці були у від'їзді. Ви їх знайшли?
- Знайшов? Так, я це зробив, - застогнав Ріос. Він говорив, стиснувши губи. Здавалося, він ледь стримується, щоб не заскреготіти зубами. - Патрицію, вони не чарівники, вони дияволи. Вони так само незмірно далекі від релігії, як зовнішні галактики від нас. Тільки уявіть собі! Це світ завбільшки з носовичок, із ніготь; із такими дрібними ресурсами, малою енергією та геть мікроскопічним населенням, що й на найвідсталіші забрьохані префектури Темних Зірок не вистачить. Але попри це там настільки гордий та амбітний народ, що поволі та систематично втілює мрію про правління Галактикою.

Та вони настільки впевнені у собі, що навіть не поспішають, рухаються спокійно, флегматично, бо їм потрібні століття. Вони неквапливо ковтають цілі світи, проповзають крізь зоряні системи ліниво та самовдоволено.

І вони успішні. Немає нікого, хто зупинив би їх. Вони створили мерзенну торгову спільноту, що сягає своїми мацаками в інші системи далі, ніж наважуються зайти їхні іграшкові кораблі. Їхні торговці - так себе називають їхні агенти - пробираються на багато парсеків.

Дуцем Барр спинив цей вир гніву.

- Де в цій інформації правда, а де лише ваша лють?

Солдат перевів подих і заспокоївся.

- Мене не засліплює лють. Скажу вам, я був у світах, що ближчі до Сивенни, ніж до Фундації, і там Імперія вже стала далеким міфом, а торговці - живою правдою. Нас самих помилково визнали за торговців.
- Це вам представники самої Фундації сказали про те, що вони прагнуть правити Галактикою?

– Сказали? – Ріос знову розлютився. – Та річ не в тому, що мені сказали. Чинovníки нічого не кажуть. Вони говорять виключно про бізнес. Але я спілкувався зі звичайними людьми. Я збагнув ідеї простолюду, їхню доктрину «явного призначення»[3 – Тут автор проводить паралель з доктриною «явного призначення» (Manifest Destiny), що виправдовувала американську експансію ХІХ ст.], їхню непохитну віру у велике майбутнє. Такі речі не замаскуєш; цей загальний оптимізм вони навіть не намагаються стримувати.

Сивеннець не приховував свого задоволення.

– Ви можете помітити, що досі все доволі точно збігалося з тією реконструкцією подій, яку мені вдалося відтворити на основі незначних даних.

– Безумовно, – ядуче відповів Ріос, – слід віддати належне вашим аналітичним здібностям. Як і щирим та самовпевненим коментарям про зростання небезпеки для володінь його імператорської величності.

Барр байдуже знизав плечима, і раптом Ріос нахилився вперед, схопив старого за плечі і з неочікуваною лагідністю глянув йому в очі.

– Годі вам, патрицію. Я не маю ані найменшого бажання поводитися як варвар. Якщо йдеться про мене, я вважаю, що ворожість Сивенни до Імперії – це жакливий тягар, і я зробив би геть усе, щоб його позбутися. Але я займаюся військом і не можу втручатися у цивільні справи. Це відразу ж призведе до мого відкликання, і від мене не буде жодної користі. Ви це розумієте? Звісно, розумієте. Тоді – суто між нами – за злодіяння сорокарічної давності ви помстилися тому, хто їх вчинив, і годі про це. Мені потрібна ваша допомога. Я відверто це визнаю.

У його голосі звучало наполегливе прохання, але Дуцем Барр заперечно похитав головою.

У голосі Ріоса чулося благання:

– Ви не розумієте, патрицію, і я відчуваю, що не зможу вас умовити. Я не здатен вас переконати. Це ви науковець, а не я. Але от що я мушу вам сказати. Хай би що ви думали про Імперію, ви визнаєте її великі заслуги. Її збройні сили скоюють певні злочини, але загалом вони є захисниками миру та цивілізації. Саме імперський флот створив Pax Imperium[4 – Імперський мир (лат.). Тут автор проводить аналогію з Pax Romana («римським миром») – мирним періодом в історії Римської імперії, що зазвичай датується 29 р. до н. е. – 180 р. н. е.], що тисячоліттями правив усією Галактикою. Порівняйте тисячоліття миру під зорельотом та сонцем Імперії з тисячоліттями міжзоряної анархії, що панувала до цього. Пригадайте війни та руйнування тих старих часів і скажіть мені, хіба не варто зберегти Імперію попри всі її недоліки?

– Згадайте, – напивав він далі із притиском, – про те, як збідніла околиця Галактики, відокремившись і здобувши незалежність, і спитайте себе, чи готові ви заради дрібної помсти послабити Сивенну, перетворивши її з провінції під захистом могутнього флоту на дикунський світ у варварській Галактиці, що роздробилася на незалежні утворення та загрузла у загальній деградації й злиднях.

– Невже все так швидко погіршилося? – пробурмотів сивеннець.

– Ні, – зізнався Ріос. – Ми з вами проживемо у безпеці, навіть якби жили вчетверо довше. Але я потерпаю за Імперію, за яку борюся; за військову

традицію, яка вкрай для мене важлива, та я не здатен вам цього пояснити. Це військова традиція, що спирається на імперські установи, яким я служу.

- Ви вдаєтеся до містики, а мені завжди було важко збагнути містицизм іншої людини.

- Це неважливо. Ви розумієте небезпеку цієї Фундації.

- Так, це ж я вас запевняв у цьому, перш ніж ви попрямували за межі Сивенни.

- Тоді ви розумієте, що її потрібно знищити в зародку, поки не пізно. Ви знали про цю Фундацію, перш ніж про неї почули інші. Ви розумієтеся на цьому більше, ніж будь-хто інший в Імперії. Можливо, вам відомо, як їх найкраще атакувати, або ви зможете попередити мене про їхні контрзаходи. Годі вам, ставаймо пліч-о-пліч.

Дуцем Барр підвівся і рішуче відповів:

- Моя допомога не матиме жодного сенсу. Тому я позбавлю вас від неї, незважаючи на ваші наполегливі вимоги.

- Я сам оцінюватиму, матиме вона сенс чи ні.

- Я не жартую. Усієї могутності Імперії не вистачить, щоб розчавити цей карликовий світ.

- Чому? - Очі Ріоса зблиснули люттю. - Ні, нікуди не йдіть. Я скажу вам, коли прийде час. Чому? Якщо гадаєте, що я недооцінюю свого нового ворога, ви помиляєтеся. Патрицію, - неохоче сказав він, - я втратив один зі своїх кораблів на зворотному шляху. В мене немає доказів, що він потрапив до рук Фундації, але відтоді його так і не знайшли, і якщо це був нещасний випадок, його кістяк мали б виявити на маршруті, яким ми тоді прямували. Це неважлива втрата - менше, ніж блошиний укусу, але вона може означати, що Фундація вже почала бойові дії. Таке завзяття і така зневага до наслідків можуть означати, що в них є таємні сили, про які я нічого не знаю. То чи допоможете ви мені, відповівши на конкретне запитання? Який військовий потенціал вони мають?

- Я не маю жодного уявлення.

- Тоді поясніть це власними термінами. Чому ви кажете, що Імперія не може перемогти такого маленького ворога?

Сивеннець знову сів, уникаючи дивитися на розлючене обличчя Ріоса. Він повільно заговорив:

- Тому що я вірю у принципи психоісторії. Це дивна наука. Вона досягла математичної зрілості завдяки одній людині, Гарі Селдону, і вмерла разом із ним, бо ніхто не міг так, як він, маніпулювати усіма її тонкощами. Але за цей короткий період вона зарекомендувала себе як найпотужніший інструмент для вивчення людства, який будь-коли винаходили за уся його історію. Не претендуючи на те, щоб передбачувати дії окремих людей, він сформулював певні закони, із допомогою яких можна проводити математичний аналіз та екстраполяцію, щоб керувати діями людських груп та прогнозувати їх.

- Отже...

- Саме ця психоісторія, з якою працювали Селдон та його група, була цілком застосована під час створення Фундації. Місце, час, умови - все це

було заздалегідь прораховане математично, і тому неминуче призведе до створення Другої Галактичної Імперії.

Голос Ріоса затремтів від обурення.

– То ви хочете сказати, що в цьому і полягає його мистецтво передбачень – що я нападну на Фундацію і програю битву з якихось певних причин? Ви намагаєтеся мені сказати, що я дурний робот, який ітиме визначеним курсом до руйнування?

– Ні, – гостро відповів патрицій. – Я вже сказав, що ця наука не має нічого спільного з діями окремих людей. Вона передбачає ширше тло.

– Отже, ми з вами затиснуті у сильній руці Богині Історичної Нecessity.

– Психоісторичної Нecessity, – м'яко підказав Барр.

– А якщо я скористаюся своїм привілеєм на свободу волі? Що, як я вирішу атакувати їх наступного року або не атакувати взагалі? Наскільки гнучкою є ця Богиня? І наскільки винахідливою?

Барр знизав плечима.

– Ви можете напасти зараз або ніколи; використати один корабель або усі збройні сили Імперії, вдатися до військової сили або економічного тиску, відверто оголосити війну або підступно напасти із засідки. Робіть, що хочете, ви маєте повну свободу волі. Але ви все одно програєте.

– Через «мертву руку»[5 – «Мертва рука» – негативний або небажаний безперервний вплив якогось чинника.] Гарі Селдона?

– Через «мертву руку» законів людської поведінки, які неможливо зупинити, змусити відхилитися або стримати.

Вони дивилися один на одного, непохитні у своїх переконаннях, аж поки генерал не відвів очі. Він сказав просто:

– Я прийму цей виклик. «Мертва рука» проти живої волі.

4. Імператор

КЛЕОН II – ...Зазвичай його називають «Великим». Останній сильний Імператор Першої Імперії, він мав велике значення для політичного та мистецького відродження, що відбувалося протягом його тривалого правління. Добре відомий своїми романами, однак через зв'язок із Белом Ріосом, який жив у той самий час, у народі його називали «Імператор Ріоса». Дуже важливо не дозволяти подіям, що сталися в останній рік його правління, затьмарювати попередні сорок...

Галактична енциклопедія

Клеон II був Володарем Всесвіту. Також Клеон II страждав від важкої та нез'ясованої хвороби. Завдяки тим химерним закрутам, що їх часом роблять людські долі, ці два твердження аж ніяк не є суперечливими чи несумісними. В історії траплялося неймовірно багато подібних прецедентів.

Але Клеонові II до всіх прецедентів було байдуже. Те, що можна скласти довжелезний список схожих випадків, і на дешицу не полегшувало його особистих страждань. Це втішало його так само мало, як і думки про те, що його прадід був піратським правителем якоїсь брудної планетки, а він сам вже спав у прогулянковому палаці Амменетика Великого як спадкоємець династії правителів Галактики, що сягала своїм корінням у темряву віків. Не давало йому жодної розради і те, що завдяки зусиллям його батька держава очистилася від прокази бунтів, у ній запанували мир та єдність, якими Імперія насолоджувалася за часів Стенела VI; і що внаслідок цього протягом двадцяти п'яти років його власного правління жодна хмарка бунту не затьмарила його блискучої слави.

Імператор Галактики та Володар Усього скиглив, шарпаючи головою на подушці. Віль минувся, залишилося приємне пощипування, і Клеон ненадовго відчув полегшу. Доклавши зусиль, він сів і став похмуро розглядати далекі стіни великої спальні. Ця кімната виглядала непридатною для того, щоб насолоджуватися самотністю. Вона була занадто великою. Усі кімнати були завеликі.

Але краще на самоті страждати від дошкульних нападів хвороби, ніж терпіти придворних, які чистять перед тобою своє пір'ячко, витримувати їхнє надмірне співчуття, делікатну і поблажливу млявість. Краще бути самому, ніж бачити цю нещирість, за якою ховаються підступні думки про те, які в нього шанси померти і кому пощастить посісти трон.

Ці роздуми розбурхали його. У нього трое синів, трое струнких юнаків, рішучих та сильних. Куди вони зникають у ці лихі дні? Він не має жодних сумнівів, що вичікують. Спостерігають один за одним і за ним.

Він неспокійно заворушився. А тепер Бродріг вимагає аудієнції. Вірний Бродріг, що походить із низів; вірний, бо його одностайно і від щирого серця ненавидять, і ця ненависть – єдине, що об'єднує дюжину клік, на які розділився його двір.

Бродріг – вірний фаворит, який мусив бути вірним, допоки володіє найшвидшим кораблем в усій Галактиці, літаючи на ньому до смерті Імператора, після чого опиниться у радіаційній камері.

Клеон II торкнувся гладенької кнопки на бильці великого дивана, і величезні двері у кінці кімнати відчинилися.

Бродріг пройшов малиновим килимом і став на коліна, щоб поцілувати мляву руку Імператора.

– Як ваше здоров'я, сир? – спитав особистий секретар низьким голосом, у якому чулася тривога.

– Ще живий, – роздратовано огризнувся Клеон, – якщо можна вважати це життям, коли кожен негідник, що читає медичну літературу, використовує мене для своїх недолугих дослідів. Якщо й існують якісь мислимі ліки – хімічні, фізичні, атомні – яких я ще не приймав, то що ж, завтра прилетить якийсь учений базіка з далекого кутка Імперії, щоб випробувати їх на мені. І користуватиметься шойно знайденою книжкою, безсумнівною підробкою, видаючи її за авторитет.

– Клянуся пам'яттю свого батька, – люто ремствував він, – схоже, вже немає жодного двоногого, який би міг вивчити хворобу, яку бачить на власні очі. Вже ніхто навіть пульс не здатен поррахувати, не поклавши перед собою стародавньої книжки. Я хворий, а вони кажуть, що це «невідома хвороба». Дурні! Якщо протягом тисячоліть у людських тілах виникали нові хвороби, отже, про них не буде жодної згадки у працях стародавніх часів і

вони навіки залишаться невиліковними. Цим стародавнім мудрецам варто було жити зараз, або мені – тоді.

Імператор, задихаючись, лаявся, тоді як Бродріг покірно чекав. Клеон II роздратовано спитав:

– Скільки там народу?

І мотнув головою, показуючи на двері.

Бродріг терпляче відповів:

– У Великій залі стільки ж людей, як і завжди.

– Ну нехай почекають. Я зайнятий державними справами. Хай начальник варти їм про це скаже. Або ні, забудьмо про державні справи. Оголосить, що я нікого не приймаю, і хай начальник варти продемонструє скорботне обличчя. Може, шакали, які серед них є, самі себе зрадять, – глузливо вимовив Імператор.

– Ходять чутки, сир, – спокійно сказав Бродріг, – що у вас проблеми із серцем.

Усмішка на обличчі Імператора трохи зів'яла.

– Якщо хтось і поквапиться діяти через ці чутки, це зашкодить йому більше, ніж мені самому. Але ж ти чогось хотів, тому годі про це.

Він жестом дозволив Бродрігу підвестися з колін, і той сказав:

– Це стосується генерала Бела Ріоса, військового губернатора Сивенни.

– Ріоса? – спохмурнів Клеон. – Я його не призначав. А, зачекай, це той, хто надіслав оте донкіхотське повідомлення кілька місяців тому. Так, я пам'ятаю. Він пристрасно прагнув завоювань для слави Імперії та Імператора.

– Саме так, сир.

Імператор розсміявся.

– Ти здивований, що в мене ще є такі генерали, Бродрігу? Він схожий на цікавий атавізм. Якою була відповідь? Я сподіваюся, ти подбав про це.

– Так, сир. Йому доручили надіслати додаткову інформацію і не чинити жодних дій, пов'язаних із флотом, без подальших наказів від уряду.

– Гм. Доволі обережно. Хто цей Ріос? Він колись був при дворі?

Бродріг кивнув, і його рот скривився у ледь помітній посмішці.

– Він почав свою кар'єру кадетом у гвардії десять років тому. Брав участь у приборканні Лемура Кластера.

– Лемура Кластера? Знаєш, моя пам'ять вже не така... Йдеться не про те, коли молодий солдат врятував два кораблі від лобового зіткнення... чи про щось інше? – Він нетерпляче махнув рукою. – Не пам'ятаю деталей, але це було щось героїчне.

– Ріос був цим солдатом. І отримав за це підвищення, – сухо сказав Бродріг. – Його призначили до регулярної армії на посаду капітана корабля.

– А тепер він військовий губернатор у прикордонній зоряній системі, хоч такий молодий. Це здібна людина, Бродрігу!

– І небезпечна, сір. Він живе минулим. Мріє про старі часи, а насправді про міфи тих часів. Такі люди не становлять жодної загрози, але надзвичайний брак реалізму робить із них посміховисько для інших. – Він додав: – Наскільки я розумію, його підлеглі повністю перебувають під його впливом. Він – один із ваших народних генералів.

– Справді? – замислився Імператор. – Ну годі, Бродрігу, я б не хотів, щоб мені служили самі лише нездари. Вірність не належить до їхніх чеснот.

– Некомпетентний зрадник не становить жодної загрози. А за здібними людьми потрібно стежити.

– І ти теж належиш до таких людей, Бродрігу? – Клеон II розреготався і відразу ж скорчився від болю. – Годі, забудьмо на час про лекції. Що нового вигадав цей юний завойовник? Сподіваюся, ти прийшов не лише нагадати мені про нього.

– Від генерала Ріоса було отримано ще одне повідомлення, сір.

– Он як? І про що там ідеться?

– Він провів розвідку на землях цих варварів і хоче вирушити у похід. Його аргументи багатослівні і доволі банальні. Не варто дратувати ними вашу величність зараз, коли вам зле. Тим паче, що все це буде детально обговорюватися на засіданні Ради лордів. – Він скося глянув на Імператора.

Клеон II насупився.

– Лорди? Хіба це їхня справа, Бродрігу? Знову почнуть вимагати ширше тлумачити Хартію. Так завжди стається.

– Цього не уникнути, сір. Можливо, було б краще, якби ваш благородний батько придушив останнє повстання, не надаючи Хартії. Але оскільки вона існує, ми повинні певний час потерпіти.

– Гадаю, ти маєш рацію. Хай будуть лорди. Але нащо сприймати все так серйозно, чоловіче? Це, зрештою, мізерна справа. Навряд чи можна назвати справою державної ваги успіх на віддаленому кордоні з обмеженим військовим контингентом.

Бродріг ледь помітно усміхнувся. І непривітно промовив:

– Це справа романтичного ідіота; але навіть романтичний ідіот може бути смертельною зброєю, коли з неї скористаються неромантичні бунтівники. Сір, цей чоловік був популярним тут і є популярним там. Він молодий. Якщо анексує одну або дві варварські планети, стане завойовником. Тепер цей завойовник, який довів, що здатен викликати ентузіазм у пілотів, гірників, торговців та іншої подібної черні, завжди становитиме загрозу. Навіть якщо в нього і немає бажання поведися з вами так, як ваш благородний батько вчинив з узурпатором Рікером, один із наших вірних лордів може вирішити скористатися ним як зброєю.

Клеон II необачно ворухнув рукою і застиг, скривившись від болю. Він поволі прийшов до тями, але його усмішка вже була кволою, а голос став ледь чутний:

- Ти цінний підданий, Бродрігу. Твої підозри завжди набагато більші, ніж це необхідно, і мені достатньо вжити половину з того, що ти мені радиш, щоб перебувати в абсолютній безпеці. Ми перекладемо відповідальність на лордів. Побачимо, що вони скажуть, і вживемо відповідних заходів. Гадаю, що цей молодий чоловік ще не виявив жодної ворожості.

- Він нічого не повідомляє. Але вже просить допомоги.

- Допомоги?! - очі Імператора звузилися від подиву. - А які в нього сили?

- Десять лінійних кораблів, сір, із повним комплектом допоміжних суден. Два кораблі оснащені двигунами, які вдалося врятувати зі Старого Великого Флоту, а один має батарею потужних гармат звідти ж. Решта кораблів - нові, виготовлені протягом останніх п'ятдесяти років, проте справні.

- Здається, десять кораблів - цілком достатньо для успіху. Он у мого батька було менше десяти суден, коли він здобув свої перші перемоги над узурпатором. Хто ці варвари, з якими він бореться?

Особистий секретар презирливо підняв брови.

- Він називає їх «Фундацією».

- Фундацією? Що це таке?

- Про неї немає жодних записів, сір. Я ретельно перешукав усі архіви. Цей район Галактики розташований у межах давньої провінції Анакреон, що вже два століття охоплена грабунками, варварством та анархією. Однак у цій провінції немає жодної планети, що називалася б Фундацією. Є непевна згадка про групу науковців, яких відправили до цієї провінції перед тим, як вона відмовилася від нашого захисту. Вони повинні були займатися підготовкою енциклопедії. - Він ледь усміхнувся. - Гадаю, вони називали її «Енциклопедією Фундації».

- Що ж, - похмуро сказав Імператор, - як на мене, це вже певна ниточка, за яку можна вхопитися.

- Я не збираюся за неї хапатися, сір. Після того, як у цьому регіоні запанувала анархія, від експедиції не було жодної звістки. Якщо їхні нащадки досі живі та зберегли своє ім'я, вони вже напевно повернулися до варварства.

- І тому йому потрібна допомога. - Імператор кинув лютий погляд на свого секретаря. - Дуже оригінально - пропонувати боротися з дикунами, маючи десять кораблів, і попросити про допомогу до того, як завдано удару. Зрештою, я пригадав цього Ріоса; це був гарний хлопчик із лояльної сім'ї. Мене непокоять певні складнощі, яких я не можу досягнути, Бродрігу. Все це може виглядати більш важливим, ніж здається.

Його пальці ліниво перебирали мерехтливе простирадло, що вкривало його змерзлі ноги. Він сказав:

- Мені потрібна така людина. Людина, що має очі, мозок і вірність. Бродрігу...

Секретар покійно схилив голову:

– А кораблі, сір?

– Ще ні! – Імператор тихо застогнав, обережно поворухнувшись. І підняв кволого пальця: – Ще ні, доки ми не знатимемо більше. Скликай сьогодні раду лордів. Ба більше, це нагода для нових здобутків. Я зроблю це або їхні життя обірвуться.

Він поклав свою хвору голову на подушку, силове поле якої заспокоїливо пощипувало його:

– А тепер іди, Бродрігу, і скажи, хай приведуть лікаря. Він найгірший партач з усіх, кого я бачив.

5. Війна розпочинається

Стартуючи із Сивенни, війська Імперії обережно простягали свої мацаки у чорне незнане Периферії. Гігантські кораблі проходили величезні відстані, що відокремлювали їх від мінливих зірок на краю Галактики, і вивчали обставини на віддалених рубежах Фундації.

Світи, що були ізольовані завдяки своєму варварству протягом двох століть, знову відчували імперських володарів на своїй землі. Під прицілом потужних гармат їхні столиці знову складали присягу на вірність.

На планетах залишалися гарнізони; гарнізони вояків у імперській уніформі з погонами у вигляді зорельота та сонця. Старі люди звертали на них увагу і згадували забуті розповіді своїх батьків про часи, коли Всесвіт був великий, багатий та мирний, а такі самі Зореліт і Сонце правили над усіма.

Потім величезні кораблі посунули далі і почали створювати лінію передових баз ближче до Фундації. І коли кожен світ був належно укріплений, про це надіслали звіт у ставку Бела Ріоса, яку він облаштував на безплідних скелях забутої Богом темної планети.

Тепер Ріос почувався спокійніше і похмуро усміхнувся Дуцему Барру.

– Ну, що ви гадаєте про це, патрицію?

– Я? А чого варті мої думки? Я ж не воїн. – Він втомлено і невдоволено поглянув на безлад, що панував у цій кімнаті, видовбаній у стіні печери і наповненій штучним повітрям, світлом та теплом, – у кімнаті, що символізувала єдину бульбашку життя у безмежжі холодного світу. – Якщо враховувати ту допомогу, яку я міг би чи хотів би вам дати, – пробурмотів він, – ви могли б уже давно повернути мене на Сивенну.

– Поки що ні. – Генерал повернувся на своєму кріслі туди, де висіла блискуча й прозора сфера з мапою старої імперської префектури Анакреон та сусідніх секторів. – Пізніше, коли все це закінчиться, ви повернетесь до своїх книжок і не тільки. Я простежу за тим, щоб вам та вашим дітям назавжди повернули ваші маетки.

– Дякую, – зі слабкою іронією відповів Барр, – але мені бракує вашої віри у те, що все завершиться щасливо.

Ріос гостро розсміявся.

– Мені лише бракувало вашого пророчого каркання. Ця мапа переконливіша за всі ваші жалюгідні теорії. – Він погладив її вигнутий невидимий контур. – Ви можете прочитати мапу в радіальній проекції? Можете? Ну, ось, погляньте самі. Золоті зірки – це імперські території. Червоні підпорядковані Фундації, а рожеві – ті, що можуть перебувати у сфері їхнього економічного впливу. А тепер погляньте...

Рука Ріоса повернула круглий важіль, і ділянка з білих цяток повільно вкрилася синім. Наче перекинутий кубок, вони охопили червоні та рожеві цятки.

– Ці сині зірки взяті під контроль моїми військами, – зі стриманим вдовolenням сказав Ріос, – і вони просуваються далі. Вони ніде не зазнали опору. Варвари поводяться сумирно. І, зауважте, немає жодного опору від військ Фундації. Вони тихо й спокійно сплять.

– Ви розтягуєте свої війська, чи не так? – спитав Барр.

– Насправді ні, – сказав Ріос, – хоча на перший погляд це виглядає не так. Ключових точок, які я зміцнив і де залишив гарнізони, відносно небагато, але вони ретельно дібрані. Внаслідок цього сил витрачається небагато, але можна досягти відмінного стратегічного результату. За таких умов виникає багато переваг, які може не помітити той, хто не вивчав просторової тактики, але кожному зрозуміло, що я можу атакувати у будь-якій точці цієї сфери, що оточує зірки, і коли я завершу, Фундація не зможе вдарити ні з флангів, ні з тилу. Бо ні флангів, ні тилу щодо них не існуватиме.

– Ця стратегія попереднього оточення, – додав він, – уже була випробувана раніше, зокрема у кампаніях Лоріса VI близько двох тисяч років тому, але завжди мала вади; це було пов'язано з тим, що ворог знав про наступ і намагався втрутитися. Зараз ситуація інша.

– Ідеальні обставини, як у підручнику? – Голос Барра був млявим та байдужим.

Ріос розсердився:

– Ви досі вважаєте, що мої війська зазнають поразки?

– Мусять зазнати.

– Ви розумієте, що у військовій історії ще не траплялося так, коли під час остаточного оточення атакувальними силами не вдалося би перемогти, хіба що тоді, коли зовні існував флот достатньо сильний, щоб прорвати це оточення.

– Якщо ви так вважаєте...

– Але ви все одно вперто тримаєтеся своєї думки?

– Так.

Ріос знизав плечима.

– Ну як знаєте.

Барр дозволив, щоб роздратоване мовчання потривало ще трохи, а потім тихо спитав:

– Ви отримали відповідь від Імператора?

Ріос витяг сигарету з коробки на стіні в себе над головою, затиснув кінчик фільтра губами і запихав, старанно її розпалюючи. А потім відповів:

– Ви маєте на увазі мій запит про допомогу? Відповідь прийшла, та й годі. Сама лише відповідь.

– Жодних кораблів?

– Жодного. Я очікував цього. Насправді, патрицію, мені відразу не слід було лякатися ваших теорій і надсилати цей запит. Це кидає на мене тінь.

– Невже?

– Безумовно. Кораблі зараз на вагу золота. Громадянські війни останніх двох століть розстрожили більше половини Великого Флоту, а те, що лишилося, виглядає не найліпшим чином. Це не означає, що кораблі, які ми будуємо зараз, нічого не варті. Не впевнений, що в Галактиці є ще хоч хтось, хто зможе збудувати першокласний гіператомний двигун.

– Я знав це, – сказав сивеннець. Погляд його був замислений і неухвальный. – Та я не здогадувався, що ви це знали. Отже, його імператорська величність не здатен надати вам жодного корабля. Психоісторія могла це передбачити; власне, це, певно ж, і передбачено. Мушу сказати, що «мертва рука» Гарі Селдона виграє у першому раунді.

Ріос рішуче відповів:

– У мене достатньо кораблів. Ваш Селдон ще не виграв. Якщо ситуація стане серйознішою, в мене буде більше кораблів. Поки Імператор ще не знає всієї історії.

– Справді? І про що ж ви йому не розповіли?

– Самі розумієте про що – про ваші теорії. За всієї поваги до вас, ця історія за своєю суттю є невірною. Якщо подальші події дадуть мені підстави і докази, тоді, але тільки за цієї умови, я визнаю, що ця справа – смертельно небезпечна. До того ж, – провадив далі Ріос, – історія, не підкріплена фактами, становить образу величності[6 – Образи величності (lese majeste) – злочин, що означає нешанобливі висловлювання про монарха або його певні дії.], що навряд чи буде приємно Імператорові.

Старий патрицій усміхнувся.

– Маєте на увазі: коли ви попередите, що його найяснішій особі загрожує небезпека від купки обдертих варварів із краю Всесвіту, він не повірить і не поставиться до цього серйозно. Тоді нічого від нього не очікуйте.

– Це якщо не брати до уваги спеціального посланця.

– Для чого вам спеціальний посланець?

– Це старий звичай. Безпосередній представник корони присутній на кожній військовій кампанії, що здійснюється за сприяння уряду.

– Справді? Навіщо?

– Так зберігається символічне особисте керівництво Імператора в усіх кампаніях. Є і вторинна функція – нагляд за вірністю генералів. Але саме це вдається не завжди.

- Це буде для вас незручно, генерале. Я маю на увазі зайве керівництво.

- Не сумніваюся, - почервонів Ріос, - але тут нічим не зарадиш...

Під рукою генерала засвітився передавач, а потім звідти з неприємним деренчанням вискочив циліндр, в якому лежало згорнуте повідомлення. Ріос розгорнув його.

- Чудово! Те, що треба!

Дуцем Барр запитально підняв брову.

Ріос сказав:

- Розумієте, ми захопили одного із цих торговців. Живого, разом із неушкодженим кораблем.

- Я чув розмови про нього.

- Так от, його привели, і за хвилину він буде тут. Сидіть, патрицію. Я хочу, щоб ви були присутні під час його допиту. Власне, це і є головна причина, чому я вас сюди запросив. Можливо, ви відчуєте якісь важливі моменти, які я не зауважу.

Пролунав дзвінок, і генерал, натиснувши ногою, відчинив двері. На порозі стояв високий бородатий чоловік у короткому пальті із капюшоном, пошитим з м'якого шкірястого пластика. Його руки були вільні, і навіть якщо він зауважив озброєних людей, то ніяк цього це засвідчив.

Він недбало зайшов, розважливо роздивляючись навколо. Генерала він привітав кволим помахом руки і недбалим кивком.

- Ім'я? - твердо вимовив Ріос.

- Латан Деверс. - Торгівець вчепився пальцями у свій широкий і барвистий пояс. - Ви тут головний?

- Ви торгівець із Фондації?

- Саме так. Послухайте, якщо ви начальник, то краще накажіть вашим людям не чіпати мій вантаж.

Генерал підняв руку і холодно глянув на бранця.

- Відповідайте на мої запитання, а не пропонуйте накази.

- Гарзд, я згоден. Але один із ваших хлопців вже зробив собі двофутову дірку на грудях, сунувши свої пальці куди не слід...

Ріос перевів погляд на відповідального лейтенанта.

- Він каже правду? У вашому рапорті, Вренку, було зазначено, що ми не втратили жодної людини.

- На той момент жодної, - лейтенант говорив силувано і боязко, - це сталося пізніше, коли хотіли обшукати корабель, бо пішли чутки, що на борту є жінка. Натомість виявили багато інструментів невідомого призначення, про які ув'язнений сказав, що це його товар на продаж. Один з них спалахнув, коли його взяли до рук, і солдат, який його тримав, загинув.

Генерал повернувся до торгівця.

– Ви везете атомну вибухівку?

– О Галактико, ні. Навіщо це мені? Цей дурень схопив ядерний перфоратор, повернув його не тим кінцем і натиснув на кнопку максимальної потужності. Не можна було цього робити. Це все одно, що вистрілити собі в голову з нейтронної гармати. Я б зупинив його, якби на мені не сиділо п'ятеро чоловіків.

Ріос махнув охоронцю рукою:

– Можете йти. Скажіть, щоб захоплений корабель обпечатали і ніхто туди не ліз. Сідайте, Деверсе.

Торгівець сів туди, куди йому вказали, спокійно витримавши уважний погляд імперського генерала і допитливий погляд сивеннського патриція.

Ріос сказав:

– Ви розумна людина, Деверсе.

– Дякую. Я вас так вразив чи вам щось потрібно від мене? Ось що вам скажу: я хороший бізнесмен.

– Про це і йдеться. Ви здали свій корабель і не змушували нас вистріляти всі набої, тому не перетворилися на хмарку електронів. Якщо ви і далі дотримуватиметеся таких поглядів, до вас добре ставитимуться.

– Схвальне ставлення – це те, чого я найбільше прагну, начальнику.

– Чудово, а я найбільше прагну співпраці. – Ріос посміхнувся і прошепотів Дуцему Барру: – Сподіваюся, слово «прагнути» означає саме те, що я маю на увазі. Ви коли-небудь чули такий варварський жаргон?

Деверс люб'язно сказав:

– Добре. Я вам вірю. Але про яку співпрацю ви говорите, начальнику? Якщо відверто, я навіть не знаю, де я зараз перебуваю. – Він озирнувся навколо. – Що це, наприклад, за місце і про що взагалі йдеться?

– Ой, я ж вам не відрекомендувався. Перепрошую, – Ріос був у доброму гуморі, – оцей джентльмен – Дуцем Барр, патрицій Імперії. А я – Бел Ріос, пер Імперії та генерал третього класу Збройних Сил його імператорської величності.

Торгівець від подиву роззявив рота. Та згодом він спромігся на слово:

– Імперія? Тобто стара Імперія, про яку нам розповідали у школі? Ха! Кумедно! А я завжди думав, що її вже не існує.

– Озирніться. Вона існує, – похмуро відповів Ріос.

– Хоча мені слід було здогадатися, – і Латан Деверс вказав своєю борідкою на стелю. – Мою шлюпку захопили блискучі та могутні кораблі. Жодне королівство Периферії не змогло б таких зібрати. – Він підняв брову. – То яку гру ви ведете, начальнику? Чи мені називати вас генералом?

– Ця гра називається війною.

- Імперія проти Фундації, так?

- Саме так.

- Чому?

- Гадаю, ви розумієте, чому.

Торгівець здивовано глянув на нього і похитав головою.

Ріос дав йому час подумати, а потім м'яко сказав:

- Я впевнений, що ви розумієте чому.

Латан Деверс пробурмотів:

- Тепло тут у вас, - і підвівся, щоб зняти пальто. Потім знову сів і витягнув ноги.

- Знаєте, - сказав він, вмостившись зручніше, - ви, мабуть, думаете, що я зараз зойкну і все про себе розповім. Я можу схопити вас, перш ніж ви ворухнетесь, якщо виберу слушний момент, і оцей старий, який мовчки сидить, нічого не вдіє.

- Але ви цього не зробите, - впевнено сказав Ріос.

- Не зроблю, - люб'язно погодився Деверс. - По-перше, я вважаю, що вбивши вас, війну не зупиню. Там, звідки ви родом, є й інші генерали.

- Напрочуд точний розрахунок.

- Крім того, щойно я розберуся з вами, мене миттєво схоплять і вб'ють - неквапом або швидко, вже як поведеться. Та вб'ють точно, що мене аж ніяк не тішить.

- Я вже казав, що ви розумна людина.

- Але є дещо, на що я розраховую, начальнику. Мені хотілося б, щоб ви сказали, що маєте на увазі, коли кажете, що я знаю, чому ви на нас нападаєте. Я не розумію цього і не люблю розгадувати загадки.

- Невже? Ви коли-небудь чули про Гарі Селдона?

- Ні. Я вже казав, що не люблю розгадувати загадки.

Ріос глянув краєчком ока на Дуцема Барра, який ввічливо усміхнувся і знову набрав задумливого вигляду.

Скривившись, Ріос сказав:

- Не грайтеся зі мною, Деверсе. Існує переказ, легенда або історія - мені все одно, як це називається - про вашу Фундацію, що ви зрештою створите Другу Імперію. Я знаю досить докладну версію психоісторичної дурниці Гарі Селдона і про ваші плани можливої агресії проти Імперії.

- Он як? - Деверс задумливо кивнув. - І хто вам все це розповів?

- Яке це має значення? - із загрозливим спокоєм вимовив Ріос. - Ви тут не для того, щоб мене розпитувати. Я хочу почути, що ви знаєте про цю легенду Селдона.

– Але якщо це легенда...

– Не жонглюйте словами, Деверсе.

– Я не жонглюю. Справді, я скажу вам відверто. Ви знаєте все, що знаю я. Це якась несусвітня дурниця. У кожному світі є свої казки; цьому не завадиш. Так, я чув ці розмови – про Селдона, Другу Імперію тощо. Такі дурниці розповідають дітям перед сном. Малеча скручується калачиком у себе в кімнаті і дивиться пригодницькі фільми про Селдона на кишенькових проекторах. Але це аж ніяк не стосується дорослих. Принаймні, розумних дорослих. – Торгівець похитав головою.

Очі імперського генерала стали грізніші.

– Та невже? Марно брешете, добродію. Я був на цій планеті, на Термінусі. Я знаю про вашу Фундацію. Я бачив її на власні очі.

– І ви мене питаєте? Мене, який за десять років не пробув там і двох місяців? Ви марнуєте свій час. Але можете продовжувати свою війну, якщо ви вже ганяєтеся за легендами.

Барр вперше заговорив, його голос був напрочуд м'який:

– Ви настільки впевнені в тому, що Фундація переможе?

Торгівець повернувся до нього. Він трохи почервонів, а на його скроні забілів шрам.

– О, мовчазний партнере! І як ви вичавили таку істину з того, що я сказав, доку?

Ріос злегка кивнув Барру, і сивеннець тихо продовжив:

– Інакше вас турбувала б думка, що ваш світ може програти війну і вам доведеться скуштувати гіркі плоди поразки. Я це знаю. Мій світ колись зазнав цього і страждає досі.

Латан Деверс пом'яв свою бороду, потім поглянув на співрозмовників по черзі і розсміявся.

– Він завжди так говорить, начальнику? Послухайте, – він став серйозним, – яка поразка? Я вже бачив і війни, і поразки. Що з того, що переможець дійсно захопить владу? Кого це турбує? Мене? Чи таких, як я? – він насмішкувато похитав головою.

– Послухайте, – переконливо сказав торговець, – будь-якою пересічною планетою керують п'ять або шість жирних ледарів. Вони отримують удар в потилицю, але мого душевного спокою це не порушить. Ви переймаєтеся народом? Звичайними хлопцями? Авжеж, когось вб'ють, а решта певний час сплачуватиме додаткові податки. А потім все налагодиться. І вже інші п'ять або шість осіб керуватимуть планетою.

У Дуцема Барра роздimalися ніздрі, а на старечій правій руці напнулися жили. Але він змовчав.

Латан Деверс уважно дивився на нього, не відводячи очей. Потім сказав:

– Послухайте. Я проводжу життя в космосі заради своїх дешевих пристроїв та відкатів, які отримую від Синдикату. Он там, – він кивнув великим пальцем через плече, – є товсті хлопці, які сидять собі вдома і щохвилини збирають мої річні доходи – знімають сметанку з мене та таких, як я.

Припустімо, ви керуєте Фундацією. Ми все одно будемо вам потрібні. Ми будемо вам потрібні більше, ніж Синдикатові – бо ви ще не збагнули, що до чого, а ми могли би принести вам гроші. Для нас було би краще домовитися з Імперією. Це так, а я людина беручка. Якщо це принесе мені вигоду, то я за.

Його погляд був сповнений уїдливої войовничості.

На декілька хвилин запанувала тиша, а потім її порушило деренчання циліндра, що вискочив із гнізда. Генерал відкрив його, глянув на акуратну роздруківку і швидко проглянув схему на папірці.

– Підготувати план із зазначенням позиції кожного судна в дії. Чекати наказів у повній бойовій готовності.

Він потягнувся за своїм плащем. Накинувши його на плечі, генерал монотонно прошепотів Барру крізь стиснуті губи:

– Я залишаю цю людину на вас. І очікуватиму результатів. Це війна, і я можу бути жорстоким до невдач. Пам'ятайте це! – Він пішов, відсалютувавши обом.

Латан Деверс подивився йому вслід.

– О, щось-таки боляче його зачепило. Що відбувається?

– Очевидно, бій, – гостро відповів Барр. – Війська Фундації виходять на свою першу битву. Вам краще поквапитися.

У кімнаті стояли озброєні солдати. Їхні манери були шанобливими, а обличчя – суворими. Деверс разом із гордим сивеннським патріархом попрямував до виходу.

Кімната, куди їх привели, була меншою і майже порожньою. Тут стояли два ліжка, екран, душ та санвузол. Солдати вийшли, з глухим стуком зачинивши за собою товсті двері.

– Гм, – Деверс несхвально озирнувся навколо, – схоже, це надовго.

– Так і є, – відрубав Барр. Старий сивеннець повернувся до торгівця спиною.

Той роздратовано спитав:

– Що ви маєте на увазі, доку?

– Нічого. Я тобою команду, от і все.

Торгівець підвівся і підійшов до нього. Його дебела постать нависла над нерухомим патрицієм.

– Справді? Але ж ви сидите зі мною у цій камері, а коли йшли сюди, вас вели під прицілом так само, як і мене. Послухайте, та ви ж закипіли, коли я виклав свої уявлення про війну та мир.

Він марно чекав відповіді.

– Добре, дозвольте мені дещо спитати. Ви сказали, що ваша країна колись зазнала поразки. Від кого? Від людей з далекої туманності?

Барр підвів голову.

– Від Імперії.

– Он як? А що ж ви тоді тут робите?

Барр красномовно змовчав.

Торгівець випнув нижню губу і повільно кивнув. Він скинув плаский браслет, що був на правому зап'ястку, і простягнув його.

– Що ви про це думаете? – на лівій руці в нього був такий самий.

Сивеннець узяв прикрасу. Він повільно відповів на жест трейдера і надів браслет. У зап'ясті виникло дивне пощипування, яке швидко зникло.

Голос Деверса відразу ж змінився.

– Все добре, доку, прилад працює. Тепер говоріть вільно. Якщо ця кімната прослуховується, вони нічого не зрозуміють. Це генератор перешкод, справжній дизайн Меллоу. Продається за двадцять п'ять кредитів у будь-якому світі аж до краю Галактики. Ви отримуєте його безкоштовно. Не рухайте губами, коли говорите, і розслабтеся. Вам доведеться навчитися це робити.

Дуцем Барр відчув несподівану втому. Блискучі очі торговця прошили його чіпким поглядом. Він відчув, що не в змозі опиратися.

– Чого ви хочете? – сказав Барр. Із нерухомих губ зринали невиразні слова.

– Я вже вам сказав. Ви вдаєте з себе патріота. Але ваш власний світ розчавила Імперія, хоч ви вже працюєте разом із русявим імперським генералом. Це ж безглуздо, чи не так?

Барр відповів:

– Я свою справу зробив. Імперський намісник, який захопив нашу планету, загинув від моїх рук.

– Он як? І давно?

– Сорок років тому.

– Сорок... років... тому! – здається, ці слова мали для торговця якийсь сенс. Він насупився. – Надто довго, щоб жити спогадами. А оцей парубійко у генеральській формі знає про це?

Барр кивнув.

Очі Деверса потемніли.

– Ви хочете, щоб Імперія перемогла?

І тут старий сивеннський патрицій вибухнув гнівом:

– Хай Імперія і всі її діяння згинуть у вселенській катастрофі. Уся Сивенна молиться за це щодня. Колись я мав братів, сестру, батька. Зараз маю дітей та онуків. І цей генерал знає, де їх шукати.

Деверс вичікував.

Барр пошепки продовжив:

– Але це не зупинило б мене, якби я знав, що результати виправдають ризик. Вони знають, як помирати.

Торгівець спокійно сказав:

– Отже, ви колись вбили намісника? Знаєте, я дещо збагнув. Колись у нас був мер, його звали Гобер Меллоу. Він відвідав Сивенну; це ж ваш світ, чи не так? І познайомився там із чоловіком на ім'я Барр.

Дуцем Барр кинув на нього важкий, підозріливий погляд.

– Що вам про це відомо?

– Те, що відомо кожному торгівцю на Фундації. А може, ви лише хитрий дідуган, який узявся вивести мене на чисту воду. Не маю жодного сумніву, що вам погрожували, ви ненавидите Імперію і всім серцем хочете, щоб її знищили. А потім я здамся, відкриюся вам, і генерал буде задоволений. У вас мало шансів, доку.

Але так само я хотів би, щоб ви довели, що є сином Онума Барра – шостим і наймолодшим, саме тим, який уникнув смерті.

Руки Дуцема Барра затремтіли, коли він відчинив пласку металеву коробку, що лежала у схованці в стіні. Він витягнув звідти металевий предмет, що тихо дзенькнув, коли поклав його до рук торговця.

– Подивіться на це, – сказав він.

Деверс вирячив очі. Він підніс до себе розпухлу центральну ланку ланцюга і тихо вилаявся:

– Це ж монограма Меллоу, або я лише новачок у космосі, і зроблено це щонайменше п'ятдесят років тому.

Він підвів голову і усміхнувся.

– Згоден, доку. Ядерне силове поле, що може захистити людину, – це єдиний доказ, який мені потрібен. – І він простягнув свою чималу руку.

6. Фаворит

Крихітні кораблі виринули з порожніх глибин і помчали до скупчення Армади. Без жодного пострілу або вибуху енергії вони просочилися у переповнений кораблями простір і вибухнули, поки імперські гіганти, мов незграбні чудовиська, розверталися в їхній бік. Лише два крихітні нечутні спалахи позначили космос там, де ці дві мошки зникли, розпадаючись на атоми.

Великі кораблі почали пошук, але потім узялися за своє попереднє завдання і продовжили захоплювати світ за світом, виплітаючи велику павутину оточення.

Форма Бродріга була такою, як і личить високопоставленій особі – її старанно зшили і так само старанно носили. Бродріг неквапливо

прогулювався садами маловідомої планети Ванда, де тимчасово була розташована ставка командування Імперії; його обличчя було похмурим.

Бел Ріос прогулювався разом із ним. На його польовій формі сумного сіро-чорного кольору був розстібнутий комірець.

Ріос вказав на гладеньку чорну лаву, що стояла під запашною папороттю, лапате листя якої затуляло біле сонце.

- Погляньте на це, сер. Це релікт старої Імперії. Орнаментовані лавочки, що були збудовані для закоханих, збереглися цілими й неушкодженими, тоді як палаци та заводи перетворилися на руїни, про які вже ніхто й не згадує.

Він сів на лаву, а особистий секретар Клеона II встав перед ним і акуратно збив листя точним помахом свого ціпка зі слонової кістки.

Ріос поклав ногу на ногу і запропонував секретареві сигарету. Іншу запалив сам і звернувся до нього:

- Це саме те, чого я очікував від просвітленої і мудрої людини, якою є його імператорська величність, - що він відправить сюди таку компетентну особу, як ви. Це заспокоює мене, адже я переймався, що тягар важливіших та нагальніших справ може відволікти від маленької кампанії на Периферії.

- Очі Імператора є всюди, - машинально відповів Бродріг. - Ми не схильні недооцінювати важливість цієї кампанії, але нам все одно здається, що її складність дещо перебільшується. Немає жодних сумнівів, що їхні маленькі кораблі - це не та перешкода, заради якої варто здійснювати такий складний маневр, як попереднє оточення.

Ріос почервонів, але зберіг самовладання.

- Я не можу ризикувати життям своїх нечисленних людей і кораблями, яких немає чим замінити, заради нерозважного наступу. Оточення вчетверо зменшить мої втрати під час завершального наступу, хай яким би важким він був. Військові причини такого рішення я наважився пояснити вчора.

- Та гаразд, я не військовий. Однак ви запевняєте мене, що те, що здається неспростовним і очевидним, насправді таким не є. Ми це припускаємо. Хоча ви занадто обережні. У другому повідомленні ви попросили допомоги. А йдеться про жалюгідного й маленького ворога, варварів, з якими у вас ще не було жодної сутички. За таких обставин бажання мати більше сил могло би свідчити про вашу неспроможність чи навіть щось гірше, якби ваша попередня кар'єра не довела, що у вас достатньо сміливості та винахідливості.

- Дякую, - зимно відповів генерал, - але хотів би нагадати вам, що існує різниця між сміливістю та нерозважністю. Ризикувати варто тоді, коли ви знаєте свого ворога і можете хоча б приблизно прорахувати усі ризики; але йти проти ворога, який вам взагалі невідомий, - це необачно. Ви могли б так само роздумувати, чому одна й та сама людина вдень благополучно долає смугу перешкод, а вночі наштовхується на меблі у власній кімнаті.

Бродріг відмахнувся від його слів, витончено ворухнувши пальцями.

- Це звучить драматично, але непереконливо. Ви особисто були у цьому варварському світі. До того ж у вас є цей полонений - торгівець, з яким ви панькаєтеся. Отже, ви не рухаєтеся навпомацки.

- Справді? Я прошу вас не забувати про те, що світ, який ізольовано розвивався протягом двох століть, неможливо за місяць вивчити настільки, щоб спланувати проти нього продуманий наступ. Я - солдат, а не широкоплечий кіногерой з ямкою на підборідді, які бувають лише у тривимірних фільмах. А один в'язень, який є членом незрозумілої економічної групи і не має близьких контактів із ворожим світом, не здатен познайомити мене з усіма таємницями стратегії противника.

- Ви допитали його?

- Так.

- І?

- Це було корисно, але не дуже важливо. Його крихітний корабель теж не варто брати до уваги. Він продає маленькі іграшки - дотепні, та й годі. Найрозумніші з них я хочу надіслати Імператорові як цікавинки. Звичайно, у кораблі та його механізмах є багато незрозумілого, але ж я не технік.

- Та ж у вас є техніки, - зауважив Бродріг.

- Я знаю, - згодився генерал із неприхованим сарказмом у голосі, - але вони надто дурні, щоб на цьому розумітися. Я вже відправив за розумними людьми, які зможуть збагнути, як працюють оті дивні ядерні електричні ланцюги, що їх містить захоплений корабель. Жодної відповіді я не отримав.

- Таких людей не надто багато, генерале. Але, без сумніву, у ваших просторах провінціях має бути бодай одна людина, яка знається на атомних технологіях.

- Якби був хоч один такий фахівець, я вже відправив би його полагодити пошкоджені двигуни, що вийшли з ладу на двох кораблях у моєму маленькому флоті. Два кораблі з мого мізерного десятка не можуть брати участь у серйозній битві через те, що їм бракує енергії. П'ята частина моїх сил приречена гнити, зміцнюючи позиції в тилу.

Секретар роздратовано зарухав пальцями.

- Та ваше становище не унікальне, генерале. В Імператора схожі проблеми.

Генерал жбурнув свою розмоклу і не запалену сигарету, натомість запалив іншу, і знизав плечима.

- Ну, першокласні техніки не потрібні мені негайно. Хіба що я міг довідатися більше від свого полоненого, якби працював мій психічний зонд.

Секретар здивовано підвів брови.

- У вас є зонд?

- Є, хоча й старий. Він схибив, коли був мені потрібен. Я увімкнув його, коли полонений спав, і не отримав жодного результату. Це для зонда виявилось занадто складно. Я випробовував його на своїх людях, він працював як слід, та ніхто з моїх техніків не може пояснити, чому він не діє на полоненого. Дуцем Барр, який є теоретиком, хоча й не розуміється на техніці, каже, що психічна структура полоненого може не реагувати на зонд, оскільки він із дитинства перебував під впливом чужорідного середовища та нервових стимулів. А втім, не знаю. Проте, можливо, від зонда ще буде якась користь. Тому я його зберігаю.

Бродріг зіперся на свій ціпок.

– Я поцікавлюся, чи є у столиці вільний фахівець цього профілю. До речі, а що це за чоловік, якого ви згадали, цей сивеннець? Чи не забагато у вас ворогів, яким ви симпатизуєте?

– Він знає ворога. І я тримаю його заради консультацій та допомоги, яку він може надати в майбутньому.

– Але ж він сивеннець і син бунтівника-вигнанця.

– Він старий і немічний, а його родину тримають як заручників.

– Зрозуміло. Але я вважаю, що мені слід самому поговорити з цим торгівцем.

– Звичайно.

– Сам на сам, – додав секретар, роблячи недвозначний натяк.

– Звичайно, – люб'язно відповів Ріос. – Як вірний підданий Імператора, я визнаю його особистого представника своїм начальником. Однак через те, що полонений перебуває на нашій постійній базі, вам доведеться залишити передову у цікавий момент.

– Справді? В якому сенсі цікавий?

– У тому, що сьогодні кільце оточення може замкнутися. Цікавий, бо протягом тижня Двадцятий Прикордонний Флот просувається вперед до серцевини опору.

Ріос посміхнувся і пішов.

Бродріга це трохи зачепило.

7. Підкуп

Сержант Морі Лак був ідеальним військовим. Він був родом з однієї з величезних сільськогосподарських планет Плеяд, де тільки армійське життя могло розірвати зв'язок із землею і марною та важкою працею. Сержант був типовим представником свого середовища. Позбавлений уяви настільки, що безстрашно дивився в очі небезпеці, він водночас був достатньо сильним та кмітливим, щоб успішно цю небезпеку здолати. Він миттєво виконував накази, суворо керував своїми підлеглими і незмінно обожнював свого генерала.

До того ж він був життєрадісною людиною. Якщо і вбивав когось, виконуючи свої обов'язки без жодного вагання, то робив це, не відчуючи жодної неприязні.

Те, що сержант Лак натиснув кнопку сигналу на дверях перед тим, як увійти, свідчило про тактовність, хоча він мав абсолютне право заходити без попередження.

Двоє чоловіків підвели голови від своєї вечері, а один потягнувся, щоб вимкнути тріскучий голос, що жваво деренчав із розбитого кишенькового приймача.

- Ще книжки? - спитав Латан Деверс.

Сержант простягнув щільно скручену в циліндр плівку і почухав потилицю.

- Це належить інженеру Орру, але вам доведеться повернути її назад. Він хоче відправити її своїм малим, ну, щось наче сувенір.

Дуцем Барр зацікавлено покрутив циліндрик у руках.

- А де інженер її дістав? У нього ж немає передавача?

Сержант рішуче похитав головою. Він вказав на роздовбаний передавач, що стояв біля ліжка.

- Є лише цей. Той хлопець, Опп, дістав книжку в одному з пронумерованих світів, які ми захопили. Вони тримали її в окремій великій будівлі, і йому довелося вбити кількох тубільців, що намагалися йому завадити.

Він зміряв плівку оцінювальним поглядом.

- Це буде хороший сувенір для дітлахів.

На хвилю замовк, а потім обережно сказав:

- До речі, є важливі новини. Це лише чутки, однак вони надто гарні, щоб їх приховувати. Генерал знову це зробив.

І він поважно кивнув.

- Що? - спитав Деверс. - Що він зробив?

- Завершив оточення, ось що, - сержант усміхнувся з батьківською гордістю. - Ну хіба він не молодчик? Майстерно він це утнув, еге ж? Один із тих хлопців, які люблять нахвалятися, каже, що все відбулося так хвацько і завиграшки, ніби тобі музика якихось сфер.

- Зараз починається великий наступ? - м'яко поцікавився Барр.

- Сподіваюся, - енергійно відповів сержант. - Тепер, коли моя рука знову зрослася, я хочу повернутися на свій корабель. Я вже стомився сидіти на цьому шпігаті[7 - Шпігат - отвір у палубі або фальшборті судна для видалення води, що потрапила на судно під час опадів або заливання хвилями.].

- І я теж, - зненацька сердито пробурмотів Деверс. Нервуючи, він трохи прикусив нижню губу.

Сержант із сумнівом глянув на нього і сказав:

- Я краще піду. Капітан зараз робить обхід, то я краще вшиюся, поки він мене тут не застав.

Він спинився біля дверей.

- До речі, сер, - звернувся він до торговця з несподіваною сором'язливістю, - я розмовляв із дружиною. Вона каже, що той маленький заморозник, який ви мені дали, щоб їй надіслати, чудово працює. Дружина на нього не витрачається і тримає місячний запас їжі. Я вам вельми вдячний.

- Все гаразд, облиште.

Усміхнений сержант нечутно зачинив за собою великі двері.

Дуцем Барр підвівся зі стільця.

- Ну що ж, він непогано віддячив нам за заморозник. Погляньмо на цю нову книжку. Ой, бракує обкладинки.

Він розмотав плівку десь на ярд і підніс до світла. А потім пробурмотів:

- Та щоб мене через шпігат провели, як каже наш сержант. Це ж «Сад знань», Деверсе.

- Он як? - без ентузіазму відгукнувся торгівець. - Сідайте, Барре. Від цієї старовинної літератури я не маю жодної користі. Ви чули, що сказав сержант?

- Так, чув. І що з того?

- Почнеться наступ. А ми сидимо тут!

- А де б ви хотіли сидіти?

- Ви ж розумієте, про що я. Від цього очікування жодної користі.

- Справді? - Барр обережно видаляв стару плівку з передавача і встановлював нову. - Минулого місяця ви чимало мені розповідали про історію Фондації. Здається, її лідери за часів минулих криз майже нічого не робили, лише сиділи й чекали.

- Ет, Барре, але ж вони знали, куди прямують.

- Та невже? Я гадаю, вони запевняли про це вже тоді, коли все завершувалося. Хоча, можливо, щось і робили. Але немає жодних доказів, що події не розвивалися б так само або й краще, якби вони не знали, куди прямують. Серйозні економічні та соціологічні процеси не можуть спрямовуватися окремими людьми.

Деверс усміхнувся.

- Але ж і нема підстав вважати, що могло бути гірше. Це зайві суперечки. - Його погляд став задумливим. - От якби я його пристрелив...

- Кого, Ріоса?

- Так.

Барр зітхнув. Його очі наповнилися тривогою від згадок про давнє минуле.

- Вбивство - не порятунок, Деверсе. Якось я вдався до нього у нападі гніву, коли мені було двадцять, але це нічого не вирішило. Я усунув із Сивенни негідника, але не імперське ярмо; а саме воно, а не негідник, мало значення.

- Але ж Ріос - не лише негідник, доку. Йдеться про клятву армію, що без нього занепаде. Усі без нього безпорадні, як немовлята. Оцей сержант ледь не плаче від захвату щоразу, коли про нього згадує.

- Ну то й що. Є інші армії та інші лідери. Ви маєте мислити глибше. Тут, наприклад, є цей Бродріг - він має можливість впливати на Імператора. Він

міг би вимагати надіслати не одну сотню кораблів, а от Ріос мусить воювати десятками. Я знаю про його репутацію.

– Он як? І що ж то за один? – розчарування в очах торговця миттєво змінилося зацікавленням.

– Вам потрібна коротка характеристика? Це безрідний шахрай, що постійними лестощами догоджає примхам Імператора. Його ненавидить аристократія, хоча сама скидається більше на паразитів, тому що він не може ані претендувати на благородне походження, ані залишатися непомітним. Він є радником Імператора з усіх питань і його знаряддям у найгірших справах. Він підступний, але змушений бути лояльним. В усій Імперії нема нікого, хто був би підлішим і безсоромнішим у своїх забаганках за нього. Кажуть, що немає іншого способу здобути прихильність Імператора, окрім як з допомогою Бродріга, а його прихильність можна здобути лише завдяки підлим учинкам.

– Ого! – Деверс задумливо смикнув свою охайно підстрижену борідку. – Отже, він – підстаркуватий хлопчик на побігеньках, якого Імператор послав сюди стежити за Ріосом. Знаєте, а в мене виникла одна ідея.

– То кажіть.

– А що, як цей Бродріг зненавидить нашого молодого армійського кумира?

– Можливо, він уже його ненавидить. Він ніколи не симпатизував іншим.

– Припустимо, ця ненависть стане ще більшою. Імператор може дізнатися про це, і в Ріоса виникнуть проблеми.

– Еге ж, цілком ймовірно. Але як ви пропонуєте цього домогтися?

– Не знаю. Мабуть, його можна підкупити?

Патрицій тихо розсміявся.

– Можна, але не так, як ви підкупили сержанта – не портативним заморозником. І навіть якщо ви зацікавите його, то нічого не досягнете. Мабуть, немає нікого, кого так легко підкупити, але йому бракує навіть тієї елементарної чесності, що є в порядного корупціонера. Бродріга не вдовольнить жодна сума. Тому поміркуйте про щось інше.

Деверс швидко та занепокоєно почав погойдувати ногою.

– Це перший натяк, хоча...

Він замовк; знову заблимав сигнал на дверях і на порозі з'явився сержант. Він мав схвильований вигляд, а його широке обличчя було червоним та похмурым.

– Сер, – почав він, намагаючись говорити з повагою, – я дуже вдячний вам за заморозник і ви завжди лагідно розмовляли зі мною, хоча я лише син фермера, а ви великі лорди.

Плеядський акцент сержанта став настільки відчутним, що було важко зрозуміти його мову; від хвилювання показала його селянська натура, що досі крилася за солдатським вишколом, який так довго й болісно виховували.

Барр м'яко запитав:

– Що сталося, сержанте?

– Лорд Бродріг прийде, щоб побачити вас. Завтра! Я знаю про це, бо капітан сказав мені, щоб мої люди завтра підготували до огляду свою форму... для нього. Я подумав, що можу попередити вас.

Барр відповів:

– Дякую, сержанте, ми це цінуємо. Але все гаразд, добродію, непотрібно так...

Проте вираз на обличчі сержанта Лака безпомилково зраджував переляк. Він шпарко зашепотів:

– Ви не чули, що про нього кажуть люди. Він продав свою душу космічному дияволу. Ні, не смійтеся. Про нього розповідають найжахливіші історії. Подейкують, що в нього є люди з бластерами, які всюди за ним ходять. Якщо йому захочеться розважитися, він наказує їм пристрелити кого завгодно. Вони це виконують – і він радіє. Кажуть, його боїться навіть сам Імператор, і це Бродріг змушує його збільшувати податки і не дозволяє вислуховувати скарги інших.

І він ненавидить генерала, ось що ще кажуть. Запевняють, що він вбив би його через те, що той великий та мудрий. Але це йому не під силу, і наш генерал знає, що лорд Бродріг пасе перед ним задніх.

Сержант закліпав очима, потім ніяково усміхнувся, засоромившись свого поруху, і позадкував до дверей, де рвучко кивнув:

– Не забувайте про мої слова. Будьте насторожі.

І вибіг за двері.

А Деверс підвів голову. Його погляд став крижаним.

– Це входить у наші плани, правда, доку?

– Це залежить від Бродріга, – сухо відповів Барр, – чи не так?

Але Деверс вже його не слухав.

Він серйозно замислився.

Лорд Бродріг нахилив голову, заходячи до тісної каюти торгового корабля, і його два озброєні охоронці швидко зайшли за ним, тримаючи напоготові зброю та кидаючи професійні люті позирки найманих горлорізів.

У цю мить особистий секретар мало нагадував пропашу душу. Може, він і продав душу космічному дияволу, однак в очі не впадала жодна видима ознака одержимості. Він скоріше нагадував вітерець, що прилетів з імператорського двору, щоб похвалити похмуру потворність військової бази.

Суворі бланки його блискучого й бездоганного вбрання надавали лордові ілюзорної висоти зросту, з якої його холодні та бездушні очі дивилися на довгий ніс торгівця.

Перламутрові рюші на його зап'ястках глухо зашурхотіли, коли він поставив на землю свій ціпок зі слонової кістки і граційно зіперся на нього.

– Ні, – сказав він, – ви залишаєтеся тут. Забудьте про свої іграшки. Вони мене не цікавлять.

Він посунув стілець, ретельно витер з нього пилюку блискучою тканиною, що була прикріплена до верхівки його білого ціпка, і сів.

Деверс глянув на інший стілець, але Бродріг ліниво вимовив:

– Ви стоятимете у присутності пера Імперії.

І посміхнувся.

Деверс знизав плечима.

– Якщо вас не цікавлять мої товари, то навіщо я вам?

Особистий секретар зверхньо чекав, і Деверс повільно додав:

– Сер.

– Для конфіденційної розмови, – відповів секретар. – Чи ви думаєте, що я подолав відстань у двісті парсеків для того, аби глянути на ваші брязкальця? Я хотів побачити вас. – Він витягнув маленьку рожеву таблетку зі скриньки з гравіюванням і вишукано поклав її до рота, а потім повільно і з насолодою почав розсмоктувати.

– Наприклад, – сказав він, – мене цікавить, хто ви такий? Ви справді громадянин варварського світу, через який завирувало усе це військове божевілья?

Деверс похмуро кивнув.

– І вас дійсно захопили в полон після початку цієї сварки, яку він називає війною? Я маю на увазі нашого молодого генерала.

Деверс знову кивнув.

– Он як! Дуже добре, мій важливий чужинцю. Я бачу, ваше мовлення перебуває на найнижчому рівні. Я полегшу вам завдання. Здається, наш генерал веде напрочуд безглузду війну, витрачаючи силу енергії, і все заради того, щоб перемогти забуту Богом планету, що розташована казна-де, і заради якої людина, здатна логічно мислити, пошкодувала би навіть раз вистрілити з бластера. Але наш генерал аж ніяк не безголовий. Навпаки, я вважаю його надзвичайно розумним. Ви стежите за моїми думками?

– Я не дуже вас розумію, сер.

Секретар глянув на свої нігті і сказав:

– Тоді слухайте далі. Генерал не марнував би своїх людей та кораблі лише заради подвигу. Я знаю, що він говорить про славу та честь Імперії, але те, що він вдає із себе одного з недолугих старих напівбогів Героїчної доби, виглядає непереконливо. Тут криється щось більше, ніж жага слави, а ще він занадто про вас турбується. Якби ви були моїм полоненим і розповіли мені так само мало корисного, як нашому генералу, я б розрізав вам живіт і задушив вашими ж кишками.

Деверс залишався байдужим. Він повільно поглянув спочатку на одного з охоронців секретаря, потім на іншого. Вони були напготові.

Секретар посміхнувся.

– Ну що ж, кажіть щось, мовчазний дияволе. Як запевнив генерал, на вас навіть психічний зонд не подіяв, про що не варто було повідомляти. Бо тепер я переконаний, що наша молода військова зірка бреше. – Здавалося, він був у доброму гуморі.

– Мій чесний торгівцю, – сказав секретар, – я маю власний психічний зонд, який має вас задовольнити. Ви бачите це...

Між великим та вказівним пальцями він недбало тримав рожево-жовті прямокутники зі складним дизайном, які ні з чим не можна було сплутати.

Деверс все зрозумів.

– Це схоже на гроші, – сказав він.

– Так, гроші, найкращі в усій Імперії, бо забезпечуються моїми власними маєтками, які більші за імператорські. Сто тисяч кредитів. Всі тут! Між двома пальцями! Ваші!

– За що, сер? Я хороший торгівець, але знаю, що торгівля – справа взаємовигідна.

– За що? За правду! Чого хоче генерал? Навіщо він затіяв цю війну?

Латан Деверс зітхнув і задумливо погладив свою борідку.

– Чого він хоче? – Його очі стежили за руками секретаря, який перераховував гроші, банкноту за банкнотою. – Якщо коротко, то Імперію.

– Гм. Як банально! Зрештою, все завжди зводиться до цього. Але як? Що це за шлях, який так відверто і принадно веде від краю Галактики на вершину Імперії?

– У Фундації, – із прикрістю сказав Деверс, – є свої таємниці. У них є книги, старі книги, настільки старі, що мову, якою вони написані, розуміє лише жменька людей нагорі. Але ці таємниці оповиті ритуалами та релігією, і ніхто не може їх використовувати. Я намагався, і от я тут, а там на мене чекає смертний вирок.

– Розумію. А що це за старі таємниці? Ну ж бо, за сто тисяч я заслуговую на найдокладнішу розповідь.

– Трансмутація елементів, – коротко відповів Деверс.

Очі секретаря примружилися, і його погляд став менш відчуженим.

– Мене запевняли, що за законами ядерної фізики трансмутацію неможливо здійснити на практиці.

– Так, якщо використовувати ядерні сили. Але ці стародавні вчені були розумаками. Є потужніші та істотніші джерела енергії, ніж ядерна. Якби Фундація користувалася цими джерелами так, як я пропонував...

Деверс відчув, як у животі залоскотало. Наживка вже вабить до себе, і риба обнюхує її.

Раптом секретар сказав:

– Продовжуйте. Я впевнений, що генерал усе це знає. Але що він збирається робити, коли завершить увесь цей фарс?

Деверс абсолютно спокійно говорив далі:

– Завдяки трансмутації він контролюватиме усю економіку вашої Імперії. Запаси мінералів не будуть варті й ламаного шеляга, якщо можна буде отримувати вольфрам з алюмінію та іридій із заліза. Уся система виробництва, в основі якої лежить дефіцит одних елементів і надлишок інших, повністю зруйнується. В Імперії настане найбільший безлад за всю її історію, і лише Ріос зможе його стримати. Тоді постане питання про цю нову енергію, про яку я говорив. Використовуючи її, Ріос вже не матиме релігійної побожності перед Імперією.

Зараз немає нічого, що могло б його стримати. Він вже дихає Фундації в потилицю, і щойно її здолає, за два роки стане Імператором.

– Отже, – безтурботно розсміявся Бродріг, – кажете, іридій із заліза? Ну що ж, розповім вам державну таємницю. Ви знаєте, що Фундація вже вийшла на зв'язок із генералом?

Деверс напружився.

– Ви ніби здивовані. Чому б і ні? Це виглядає цілком логічним. Вони запропонували йому сто тон іридію на рік в обмін на мир. Сто тон заліза, яке вони перетворили на іридій усупереч своїм релігійним догмам, щоб зберегти власні шиї. Цілком справедливо, але не дивно, що наш непохитний та непідкупний генерал відмовився, адже він може отримати і іридій, і Імперію. А бідолашний Клеон називав його єдиним чесним генералом. Мій бороданю, ви заробили свої гроші.

Він жбурнув банкноти, і Деверс метнувся їх збирати.

Лорд Бродріг зупинився біля дверей і озирнувся.

– Дещо хочу вам нагадати, торгівцю. Мої озброєні друзі не мають ані вух, ані язиків, ані освіти з інтелектом. Вони не можуть чути, говорити, писати, і їх навіть немає сенсу обстежувати психічним зондом. Але вони дуже добре розуміються на страхах. Я купив вас за сто тисяч кредитів, добродію. Сподіваюся, ви того варті. Якщо часом забудете про те, що вас купили і ...спробуйте передати нашу розмову Ріосу, ...вас стратять. Але стратять так, як я захочу.

І це тендітне обличчя раптом стало неймовірно жорстким, через що облудна посмішка нагадувала кривавий вищир. На якусь мить Деверс побачив, що з очей його покупця визирає той самий космічний диявол, якому він запродав свою душу.

Він мовчки пішов до камери, а за ним ішли «друзі» Бродріга з бластерами наготові.

На запитання Дуцема Барра він із вдумливим задоволенням відповів:

– Ні, і це найдивніше. Це він мене підкупив.

Два місяці виснажливої війни не минули для Бела Ріоса даремно. Він став деспотичним та роздратованим.

Це роздратування він вихлюпував на сержанта Лака, який його обожнював.

– Почекайте за дверима, солдате, і відведіть цих людей до камери, коли я завершу. Поки не покличу, хай ніхто не входить. Втямили? Взагалі ніхто.

Сержант сухо віддав честь і вийшов з кімнати, а Ріос щось з огидою пробурмотів, глянувши на стос паперів, що потребували його уваги, потім згріб їх у верхню шухляду столу і зачинив її.

– Сідайте, – кинув він двом, які на нього чекали. – У мене не так багато часу. Правду кажучи, я взагалі не мав тут бути, але мені потрібно з вами поговорити.

Він поглянув на Дуцема Барра, який зосереджено пестив своїми довгими пальцями кришталевий куб із зображенням суворого обличчя його імператорської величності Клеона II.

– По-перше, патрицію, – сказав генерал, – ваш Селдон програє. Слід визнати, що він добре бореться, бо ці люди з Фундації накидаються роем, мов оскаженілі бджоли, і б'ються, мов навіжені. Кожну планету завзято захищають, а щойно ми її візьмемо, вони повстають, через що втримати її під контролем стає так само важко, як і завоювати. Але ми захоплюємо їх і утримуємо планету. Ваш Селдон програє.

– Але він іще не програв, – ввічливо пробурмотів патрицій.

– У самій Фундації не мають стільки оптимізму. Вони пропонують мені мільйони, щоб я не влаштовував їхньому Селдонові фінальне випробування.

– Так, про це вже ходять чутки.

– Ага, чутки мене випереджають? І останню вже теж хтось розбавив?

– Що ви маєте на увазі?

– Та ж те, що оцей лорд Бродріг, улюбленець Імператора, тепер за власним бажанням став другим за старшинством командувачем.

Деверс вперше заговорив:

– За власним бажанням, начальнику? Це ж як? Невже ви почали подобатися цьому типові? – Він усміхнувся.

Ріос спокійно відповів:

– Навряд. Просто він купив цю посаду за ту ціну, яку я вважаю справедливою та адекватною.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (https://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=26344436&lfm=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

notes

Примітки

1

Імовірно, автор проводить паралелі з Джоном П'юріфом (1907?1955) – американським дипломатом, що був послом у Греції, Гватемалі та Таїланді у першій половині 1950-х років. Під час роботи у Греції та Гватемалі досяг успіхів у боротьбі з впливом комуністів (в останній країні допоміг здійснити державний заколот). (Тут і далі прим. пер., якщо не зазначено інше.)

2

Усі цитати з «Галактичної енциклопедії» взяті з дозволу видавців з її 116-го видання, опублікованого 1020 р. е.ф. видавництвом «Encyclopedia Galactica Publishing Co» (Термінус) з дозволу видавців. (Прим. авт.)

3

Тут автор проводить паралель з доктриною «явного призначення» (Manifest Destiny), що виправдовувала американську експансію XIX ст.

4

Імперський мир (лат.). Тут автор проводить аналогію з Pax Romana («римським миром») – мирним періодом в історії Римської імперії, що зазвичай датується 29 р. до н. е. – 180 р. н. е.

5

«Мертва рука» – негативний або небажаний безперервний вплив якогось чинника.

Образа величності (lese majeste) – злочин, що означає нешанобливі висловлювання про монарха або його певні дії.

Шпігат – отвір у палубі або фальшборті судна для видалення води, що потрапила на судно під час опадів або заливання хвилями.